

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra pedagogiky

**HISTORIE A SOUČASNOST DIVADLA SPEJBLA A HURVÍNKA
HISTORY AND PRESENT OF SPEJBL AND HURVINEK THEATRE**

Bakalářská práce

HANA SVOBODOVÁ

Vychovatelství

Kombinované studium

Vedoucí práce: PaedDr. Zdeňka Hanková

PRAHA 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně pod vedením PaedDr. Zdeňky Hankové.

V práci jsem použila informační zdroje uvedené v seznamu.

V Praze dne 28.3.2012

.....

vlastnoruční podpis

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí mé bakalářské práce, paní PaedDr. Zdeňce Hankové, za podnětné rady a informace.

Dále bych chtěla poděkovat, paní RNDr. Janě Tamchynové a své dceři Lucii, za pomoc při zpracování mé bakalářské práce.

Anotace v českém jazyce

Cílem překládané bakalářské práce je historická exkurse do Divadla Spejbla a Hurvínka, s možností jejího využití při práci pedagogických pracovníků. Stěžejním tématem je porovnání vývoje divadla, hlavních postav, dětského diváka a nastínění pohledu veřejnosti.

Klíčová slova

Divadlo, loutka, Spejbl, Hurvíněk, vývoj, dětský divák.

Anotace v anglickém jazyce

The aim of this thesis is a historical excursion into the Theater of Spejbl and Hurvinek with the possibility of its use in the work of pedagogical staff. The central theme is a comparison of development of the theater, the main characters, the child audience and an outline view of the public.

Klíčová slova v anglickém jazyce

Theatre, puppet, Spejbl, Hurvíněk, development, children's audience.

Souhlasím s půjčováním bakalářské práce v rámci knihovních služeb.

Úvod	7
1. Specifikace základních pojmů	9
1.1 Pojmy.....	9
1.2 Divadlo a děti	12
1.3 Reakce dětského diváka	14
1.4 Loutky Divadla Spejbla a Hurvínka	16
2. Historický vývoj hlavních hrdinů	19
2.1. Spejbl.....	19
2.2 Hurvínek	24
2.3 Mánička a Žeryk	27
2.4 paní Kateřina	30
3. Proměny hlavních hrdinů	33
3.1 Věk a profese.....	34
3.2 Kostýmy	35
3.3 Hlasový projev	35
3.4 Slovník	36
3.5 Fyzický vzhled	37
3.6 Pohyby a gesta.....	38
4. Hlavní představitelé jednotlivých vývojových etap	39
4.1 Josef Skupa.....	39
4.1.1 Mediální obraz	44
4.2 Miloš Kirschner.....	50
4.2.1 Mediální obraz	55
4.3 Martin Klásek.....	57
4.4 Helena Štáchová.....	61
4.4.1 Názory veřejnosti.....	66
Závěr	71

Použitá literatura a prameny.....	73
Seznam příloh.....	75
Přílohy.....	77

Úvod

Spejbl a Hurvínek jsou jedinečným fenoménem našeho i světového loutkového divadla, a to už třetí generaci. Výjimečná obliba spočívá v inteligenci jejich humoru a také v tom, že to nejsou pouze „*pohádkové*“ postavy. Dětské publikum se s postavami může ztotožnit, jejich myšlení a reakce jsou současné. Cesta tohoto fenoménu k dnešní podobě měla svůj zákonitý vývoj. Během ní se utvářela svérázná filozofie a optimistický humor.

Hlavním cílem mé bakalářské práce je historická exkurse do Divadla Spejbla a Hurvínka. Stěžejním tématem je historický vývoj divadla, hlavních hrdinů, a také dětského diváka, spolu s nastíněním názoru veřejnosti. Sama jsem toto divadlo od dětství velmi ráda navštěvovala a jeho hrdinové jsou mi velmi blízcí. Vzhledem k tomu, že divadlo stále oslovuje nové a nové diváky, moje práce snad pomůže odpovědět na otázku, proč tomu tak je.

Struktura práce, odpovídá záměru možného využití práce pedagogickými pracovníky. V první kapitole se stručně zabývám specifikací základních pojmů vztahujících se k tématu bakalářské práce. Podrobněji se pak věnuji dětskému divákovi a jeho reakcím na divadelní představení. Z dostupné literatury se mi při práci osvědčila publikace „*Praktický divadelní slovník*“ od Luďka Richtera, ze které jsem čerpala nejvíce. Některé informace jsem vyhledala v archivních materiálech časopisu Loutkář.

Zásadní částí mé práce je zmapování historického vývoje jednotlivých hlavních hrdinů (Spejbl, Hurvínek, Mánička, Žeryk, paní Kateřina) a proměny jejich osobností od počátků až do současnosti. Zabývám se nejen vznikem těchto loutek, ale také původem jejich neobvyklých jmen. Zanedbatelný není ani vliv doby na proměny jejich osobností a vzájemné vztahy. Ve své práci se věnuji srovnání, jací tito hrdinové byli dříve a jací jsou dnes. Jak zráli, s čím se potýkali, a co svému, nejen dětskému, obecenstvu dali. Podrobně se dále zaměřím na hlavní představitele jednotlivých vývojových etap divadla od jeho amatérských začátků až po profesionální současnost: Josef Skupa, Miloš

Kirschner, Martin Klásek, Helena Štáchová. V závěru práce se zabývám výsledky provedeného šetření, které se týká současné popularity Divadla Spejbla a Hurvínka a jeho hrdinů.

1. Specifikace základních pojmů

V následující kapitole definuji stěžejní pojmy vztahující se k tématu mé bakalářské práce. Z dostupné literatury se mi jevila jako nejlépe zpracovaná publikace „*Praktický divadelní slovník*“ od Lud'ka Richtera, ze které jsem definovala následující pojmy.

1.1 Pojmy

DIVADELNÍ PŘEDSTAVENÍ je pokaždé jiná, jedinečná událost setkání připravené inscenace s jedinečným, pokaždé jiným divákem. Proto nelze říci, že představení se hrálo padesátkrát. Představení lze hrát jen jednou. Podruhé jde o jiné představení s jinými diváky. Opakovaně lze hrát jen inscenaci.

DIVÁK je rozrůzněné uskupení vnímatelů divadelního představení.

DIVADLO je druh umění, specifická umělecká činnost a její výsledek. Divadlo je napodobivé, zpravidla kolektivní umění, jež pomocí členění prostoru a času syntézou pohybu, slov, zvuku a obrazu v přímém styku s divákem předvádí na vztazích založené situace, které vznikají a jsou řešeny názorným jednáním postav. Ty usilují o dosažení určitého cíle, a jsou integrovány postupně vytvářeným a sdělovaným společným tématem.

DIVADLO PRO DĚTI je divadelní inscenace vytvářené speciálně pro dětské diváky určitého věku s ohledem na jejich zájmy a možnosti.

HRDINA je velký, statečný, odvážný člověk, osoba obdařená mimořádnými schopnostmi. Ústřední postava uměleckého díla bez ohledu na její kladné či záporné vlastnosti. Hlavní hrdina – též protagonista (jinak hlavní herec či představitel hlavní role. Je-li hrdina chápán jako kladná postava, jeho negativní opak je nazýván antihrdina.

JEVIŠTĚ je také jevištní prostor je hrací prostor, jakákoli část divadelního prostoru, v níž herci či loutky hrají.

KULISA je přenosná plošná součást jevištní dekorace, zobrazující zpravidla prostředí děje.

LOUTKA je jakýkoliv předmět – objekt (výjimečně část lidského těla), který představuje jednající živou bytost – subjekt, člověka, zvíře či jinou bytost.

Druhy loutek:

- dle směru vedení
  - úrovňové-partnerské (panenka, předmět)
  - svrchní - závěsné (marioneta na drátě, na nitích)
  - spodové (javajka, maňásek, prstová)
- dle způsobu vedení
  - vedené bezprostředně částí loutkářova těla (maňásek, prstová)
  - vedené zprostředkovaně (javajka, hůlková, marioneta)
- dle míry plastičnosti – plošné včetně stínových
- dle svého materiálu mají zvláštní názvy ještě loutky
  - kornoutové
  - vařečkové
  - bramborové.

Každý druh loutky má své technologické pohybové možnosti, základní působivost, asociační významy... - konkrétní loutkovost, již je nutné respektovat.

LOUTKOVÉ DIVADLO je divadelní obor, v němž dominantním znakem postavy je loutka, z jejíchž specifik vyplývají i specifika loutkového divadla či loutkové hry.

LOUTKOVODIČ je animátor, herec vodící loutku, jejíž hlas v rozdělené interpretaci vytváří mluvič, recitátor buď autenticky, nebo z reprodukováného záznamu.

LOUTKOVOST je specifické vlastnosti předlohy, činící jí vhodnou pro účinné divadelní uskutečnění loutkami (resp. Konkrétním druhem loutek) při respektování jejich specifík.

PÓDIUM je vyvýšené místo pro hudební, taneční divadelní aj. vystoupení.

POHÁDKA NEBOLI BÁCHORKA je epický prozaický žánr původní lidové ústní slovesnosti, založený na nadsázce, jež staví příběh mimo realitu, do oblasti zjevné fikce určené k pobavení. To, že není určena k věření mnohdy sama naznačuje (bylo, nebylo, kdysi dávno...), čímž se liší od pověsti a také od science fiction, která se nadto odehrává v budoucnosti.

POSTAVA je bytost ztvárněná uměleckým dílem. Jaká je postava a oč usiluje, poznáváme z činů a úvah postavy samé, z toho, jaký vztah k ní zaujímají ostatní postavy, či co o ní říká vypravěč-to vše v kontextu času, místa a děje.

PŘEDSCÉNA je slangově forbína je prostor před oponou.

PŘEDSTAVENÍ je konkrétní uskutečnění inscenace v konkrétním čase a místě s konkrétními diváky. Představení jediné inscenace je zpravidla více: premiéra, reprízy, derniéra.

REPERTOÁR je souhrn her či skladeb, které má určitý soubor, jedinec či kulturní zařízení na programu či je dle dramaturgického plánu chystá.

REVUE je zábavný divadelní žánr, přehlídka různorodých, poměrně samostatných čísel (dialogy, skeče, písně, hudební skladby, taneční výstupy), sestavená na principu bez souvislejšího děje nebo s jednoduchou dějovou linií uvedenou a uzavřenou rámcem.

SCÉNA je část divadelního prostoru, kde herci předvádějí děj, jeviště.

SCÉNÁŘ je dnes nejčastěji celistvý písemný záznam podoby inscenace, obsahující jak znění dialogů, tak popis hereckých akcí, scénografických proměn, zvuků a hudby..., vzniklý jako výsledek předchozích zkoušek.¹

1.2 Divadlo a děti

Počátkem 19. století u nás dochází k rozšíření rodinných loutkových a stolních divadel. Je to neobyčejný jev historie českého loutkového divadla, který se rozvíjel souběžně s ochotnickým loutkovým divadlem. Z dostupných informací vyplývá, že si tato divadla rodiny pořizovaly nikoliv pouze jako hračku pro děti, ale jako prostředek k „předvádění“ loutkového divadla rodiči dětem. Mnohdy se divadlo a loutky vůbec dětem nedostaly do rukou, aby je neponičily. Divadla se prodávala v podobě archů reprodukováných dřevoryty a zdobených převážně barvotiskem nebo litograficky. Tištěné archy obsahovaly repliky portálu a opony některého skutečného divadla a výpravy jeho současného a úspěšného představení včetně postav. Vydání většinou souviselo s premiérou. Takováto divadla měla zpočátku pouze dekorativní funkci. Postupem času byly archy doplňovány také návody ke stavbě divadla, textovými předlohami a pokyny ke hře samotné. Tato zábava se rozšířila převážně v měšťanských a stavovských rodinách. V okolních zemích zůstávala rodinná loutková divadla pouze výsadou aristokracie a měšťanů. Stolní loutková divadla se u nás rozmohla téměř masově a stala se velmi populární. Zpočátku to byla převážně malá tištěná papírová divadélka s plošnými loutkami. Nejvíce stolních divadel v té době produkovalo Německo, později také Rakousko a Francie. Ačkoliv loutkářské prodejny nabízely i hotové výrobky, v praxi se prodávaly spíše polotovary a lidé si je dotvářeli sami. K tomu sloužily metodické články, příručky či publikace, které nabízely návody na sestavení divadel, výrobu loutek i šití kostýmů. Někdy také obsahovaly scénografické, dramaturgické a režijní pokyny. Existovala však také

---

¹ RICHTER, L. *Praktický divadelní slovník*. 1. vyd. Praha: Společenství pro pěstování divadla pro děti a mládež Dobré divadlo dětem, 2008. 27-144 s. ISBN 978-80-902975-8-6.

rodinná loutková divadla, jejichž tvůrci, autory a často i provozovateli byli profesionální umělci např. divadelníci, výtvarníci či spisovatelé.²

Domnívám se, že tato rodinná divadla měla svoji specifickou a nenahraditelnou atmosféru. Dětský divák se tak mohl intenzivně vžít do jednotlivých postav či přímo vstupovat do děje. Měla bezpochyby také velký vliv na rodinné vztahy jako takové. Přínos loutkového divadla dětem vystihuje výrok Františka Jiráska:

„Hráti loutkové divadlo neznamena jen tahati loutku za nitky, kvrdlati rukama a brumlati zpotvořená slova. Hráti divadlo maličkým znamená rozechvěti struny srdce dětského, otevřítí jejich oči pro krásné světy, aby později naučili se rozumět krásnu a nehledali osvěžení v nemožných seriálech filmových, nýbrž u básníků jasného ducha.“³

„Divadlo navštěvují děti různých věkových kategorií, které znamenají co do psychických možností a zájmů velké rozdíly. Je nutné, aby tvůrci vymezili věkové rozmezí diváků co nejpřesněji a pořadatelé a organizátoři je respektovali. Pro děti od dvou či tří let skutečné divadelní inscenace, prováděné často i ve velkém časovém odstupu, neexistují a existovat ani nemohou. Děti v tomto věku nejsou schopny na pětáctyřicet až šedesát minut omezit své pohybové a jiné potřeby natolik, aby byly schopny setrvat na místě a soustředěně sledovat představení, aniž by jim unikaly návaznosti a souvislosti. Děti spíše zajímají pořady nesouvislé, složené z jednotlivých čísel, jejichž vzájemná závislost není podmínkou porozumění celku. Přibližně od čtyř let již dětem nedělají problém kouzelné pohádky s více liniemi a v čase rozprostřenými vazbami. O rok až dva později již děti nemají problém s udržením souvislosti do široka rozvedeného děje. Zvláště žánr pohádky přijímají děti velmi vřele zhruba do čtvrté, jsou-li správně vedeny leckdy i do páté třídy. V páté, šesté či sedmé třídě již začínají cítit

---

² BLECHA, J. *Česká loutka*. 1. vyd. Praha: Kant, 2008. ISBN 978-80-86970-233.

³ BLECHA, J. *Česká loutka*. 1. vyd. Praha: Kant, 2008. 187 s. ISBN 978-80-86970-233.

potřebu se proti ní vymezovat, aby daly najevo, že už nejsou malé a „nepravdivost“ pohádky už prohlédly. V osmé a hlavně v deváté třídě dochází u většiny k vyrovnání, své „dospělosti“ už věří, necítí potřebu o ni bojovat a dokazovat si ji. Umějí si pohádky zase vychutnat, třeba i s pobaveným nadhledem. Současně v tomto věku roste zájem o dobrodružnější motivy, náměty a o vše, co dětem připomíná současnou kulturu tak, jak ji znají z televize a filmů. Svůj vývoj má i vztah dětí k divadlu vůbec. Spojují si ho s pohádkou, a s rostoucím požadavkem realističnosti, tedy „opravdovosti“, jim divadlo připadá jako nedokonalé, nepravdivé, zvláště ve srovnání s realistickým filmem a televizí.“⁴

Mám za to, že loutková divadla pro děti, zvláště v dnešní době, která jim nabízí velké množství počítačových her a nabídek moderní techniky, musí stále více soupeřit o své diváky. Televize a její sledování je pro většinu dětí každodenní činností. Zvláště pro mládež v pubertálním věku se těžko hledají v divadle témata, která by je zaujala či oslovila. Je to období, kdy už není možné mluvit o dětech, ale ani o dospělých. Celková pozornost diváka v tomto období je již také otázkou výchovy a jeho osobnosti.

1.3 Reakce dětského diváka

Téměř 90% procent představení loutkových divadel je určeno dětem. Publikum tvoří převážně děti v doprovodu dospělých. Dnešní děti jsou velmi kritickými diváky, dokonce i ty nejmenší. Avšak pobavit a nadchnout dětského diváka není vůbec lehké. Nejlepší cestou k tomuto úspěchu, je připomenout si vlastní dětství. Musíme si představit, jak budou děti reagovat na to, co předvádíme. Děti reagují upřímně a bez předsudků. Někdy můžeme považovat za úspěch, když sledují hru tiše a jindy naopak když se smějí našim vtípkům. Můžeme být však také

---

⁴ RICHTER, L. *Praktický divadelní slovník*. 1. vyd. Praha: Společenství pro pěstování divadla pro děti a mládež Dobré divadlo dětem, 2008. 33-34 s. ISBN 978-80-902975-8-6.

spokojení, pokud reagují na naši hru i jinak, když pokřikují, povzbuzují nás, nebo vyjadřují souhlas či nesouhlas. Pozorování dětí při představení nám může být dobrým vodítkem k celkovému hodnocení. Zvláště pak pozorování pohybů rukou a nohou dětí při představení. Jestliže se dají mimovolně do pohybu, lze z toho usoudit, že děti ztratily zájem, na chvíli nebo už zcela. Zároveň však platí, že pokud si děti spolu začnou povídat, loutkoherec nemusí ztrácet sebedůvěru. Ale právě naopak. Velmi často se nebaví jen tak, ale mluví spolu o představení, komentují děj, snaží se zjistit, co si o hře myslí ostatní. Je také pravdou, že hra je dobře napsaná a inscenovaná i tehdy, je-li v hledišti úplné ticho. Stává se, že děti sedí naprosto klidně a po představení se doslova proberou z transu. Dlaně mají mnohdy zpocené z toho všeho napětí a vzrušení. Pak můžeme věřit, že zapůsobila i jakási „magie“ divadla. To se převážně stává u menších dětí a při hrách, kde vodiči loutek zůstanou skrytí.

Za posledních asi 40 let se loutkoherectví vyvinulo také do takové formy, kdy jsou vodiči loutek vidět přímo na jevišti a dítě tak získá představu, jak jsou loutky zhotoveny a jak se vodí. V některých případech loutkáři používají co nejjednodušší materiál i formy, aby si děti dokázaly představení samy přehrávat, doma či ve škole. Taková představení se dětem obecně líbí, i když pokud se jich zeptáte, zda mají raději „čisté“ loutkové divadlo (vytvářející iluzi) či kombinované představení, které spojuje loutky se živými herci na jevišti, dávají většinou děti přednost té první variantě. Z toho vyplývá, že si děti v loutkovém divadle chtějí vychutnat pocit nechat se zcela pohltit představením.⁵

„Jiným způsobem jak aktivně zapojit dětského diváka do hry, je nechat ho ovlivnit závěr představení. Děti mají nejraději hry s jasně definovanou zápletkou, na jejímž řešení se skutečně mohou podílet, mají možnost volby. Dobré je, když mohou aktivně pokřikovat a tímto způsobem změnit situaci na jevišti. Některá

---

⁵ GYSIN, G. Děti jako kritici. *Loutkář*. č. 10, 1997.

loutková divadla ve světě se dokonce snaží nabízet dětem hry s otevřeným koncem.“⁶

Pozornost dětí při představení je spontánní a bezděčná. Zvláště u malých dětí je vyvolána jen na relativně krátkou dobu. Pozornost úzce souvisí s věkem dětí, děním na jevišti a atmosférou v hledišti. Poměrně brzy je nutné labilní pozornost dětí zesilovat, ale také nechat odpočinout. Na rozdíl od nás dospělých diváků se pozornost u dětí řídí zásadou „*vše, nebo nic*“. V určitém časovém úseku dítě buď plně a zúčastněně vnímá dění na jevišti, nebo je zcela „*mimo*“. Jestliže je dospělý divák nepozorný, mlčí nebo usíná. Nepozorné dítě však většinou hlučí a je neklidné. Je-li však zaujaté dějem, velmi snadno se např. začne bát jen proto, že postavy na jevišti mají také strach. Často se stává, že se začne s komickým hrdinou spontánně a hlasitě smát. Většinou v daleko silnější míře, než si dospělí představují. Každé divadelní představení vědomě či nevědomě pracuje s dětskou pozorností a vykonává významnou výchovnou funkci tím, že nejen respektuje zákonitosti průběhu dětské pozornosti, ale i dětskou pozornost nenásilnou formou rozvíjí. Dětský divák se chce o světě, který je obklopuje dozvědět stále víc a víc. Touží vědět, jak to ve světě chodí. Chce umět rozlišit dobro od zla. Zajímá ho, co se odehrává mezi dospělými. Nadšeně sleduje, jak je jedna postava odhalena jako zloduch a z jiné se vyklube kladný hrdina. I dospělý, kteří děti doprovázejí, se mohou bavit. Společný prožitek je velmi cenný pro děti i dospělé.⁷

1.4 Loutky Divadla Spejbla a Hurvínka

V zákulisí Divadla Spejbla a Hurvínka máme možnost seznámit se s loutkou, která je pro toto divadlo typická, a sice marionetu. Loutkovodičská práce

---

⁶ GYSIN, G. Děti jako kritici. *Loutkář*. č. 10, 1997, s. 226-227.

⁷ SOKOL, F. *Estetická výchova, dětské publikum a loutkové divadlo*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství Praha, 1982.

s marionetou je těžká a namáhavá disciplína. Pokud se s loutkou hraje tak, jak jí náleží, stává se plnohodnotnou postavou, které je vdechnut život. K zvládnutí tohoto mistrovství, je kromě nutných hereckých dispozic třeba píle a velké fyzické nasazení. Loutkoherec bezpečně pozná, když si jeho loutku někdo vypůjčí a hraje s ní. Loutka se potom „chová“ jinak. Marionety v tomto divadle jsou vyrobeny z lipového dřeva, které mělo už podle našich předků léčivou moc. Ta uzdravovala tělo i mysl. Již v dávných dobách se pod lipami rokovalo, konaly se zde obřady, lidé se pod nimi veselili. Lípy tak byly odjakživa svědky lidských radostí i strastí.⁸

„Chceme-li si udělat představu o tom, jakou námahu musí vodič marionety vynaložit během představení, sežeňte si dvoukilogramové závaží, uvažte ho na provázek, mírně se předkloňte a zkuste to závaží půl hodiny držet těsně nad zemí. Aby byl dojem úplný, přimyslete si, že taková marioneta visí přibližně na šesti, osmi i více nitích, s nimiž je třeba zacházet tak jemně a přesně, aby divák přijímal oživení mrtvé hmoty jako samozřejmost. Každá nová inscenace má svou výpravu, a jsou i noví Spejblové a Hurvínkové, větší, menší, jinak ustrojení. Nejmenší Hurvínek měří pouhých 10 cm. Jsou hry, kde hraje až 80 loutek-ve skladu jich je kolem osmi set. I s těmito vyložené dřevěnými herci jsou někdy starosti. Představte si pouhou změnu počasí., Začne pršet. Ve vzduchu je cítit vlhkost. A to nejen venku na ulici, ale i uvnitř v zákulisí. A tohle vlhko okamžitě zapracuje i na dřevěných loutkách. Všechny dřevěné části jejich tělíček poněkud „nabobtnají“ a tak to stojí ještě víc námahy, aby se například Hurvínek na jevišti pohyboval s bravurou. A ta největší starost je, aby žádné z loutek při představení neruply nitě.“⁹

---

⁸ KIRSCHNEROVÁ, D. *Spejbl a Hurvínek...na nitkách osudu*. 1. vyd. Praha: Computer Press a.s., 2010. ISBN 978-80-251-2528-1.

⁹ KIRSCHNEROVÁ, D. *Spejbl a Hurvínek...na nitkách osudu*. 1. vyd. Praha: Computer Press a.s., 2010. 71 s. ISBN 978-80-251-2528-1.

Kolik měří a váží Spejbl a Hurvínek:

Malé loutky (klasické):	Spejbl	55cm/1,60 kg.
	Hurvínek	46 cm/1,05 kg.
Střední loutky (hrací):	Spejbl	60 cm/1,85 kg.
	Hurvínek	49 cm/1,20 kg.
Velké loutky (předscénové):	Spejbl	76 cm/2,80 kg.
	Hurvínek	56 cm/1,95 kg. ¹⁰

Členem Divadla Spejbla a Hurvínka byl v letech 1975 až 1985 také umělecký řezbář Ivan Moravec. Pro divadlo vyřezal celkem dvacet párů Spejblů a Hurvínků. Celé tělo loutky je z dobře vyschlého lipového dřeva, pouze oči jsou z bukového. Ostatní doplňky jsou dotvářeny z polystyrénu, molitanu či umělé hmoty. Vyrobit marionetu i s kostýmem trvá deset až čtrnáct dní. Její cena je asi patnáct tisíc korun. Hodnota loutek Divadla Spejbla a Hurvínka je však mnohem větší. Výrobce marionet musí být tak trochu všeuměl. Kromě řezbáře i krejčí a vlásenkář. Původní loutky Spejbla a Hurvínka nejsou uloženy v depozitáři divadla, ale v Muzeu loutek v Moskvě. Profesor Skupa byl velkým přítelem loutkáře Sergeje Obrazcovova a obě své loutky mu věnoval. Spejbl a Hurvínek jsou nejdéle sloužící loutky na světě.¹¹

Dá se říci, že loutkoherci předávají své pocity a duši divákovi prostřednictvím ožívování předmětů, převážně loutek. Pokud se na jevišti objeví kousek takového dřevíčka, které ožije, děti na něj téměř okamžitě spontánně reagují. Přijímají tak od něj sdělení a informace, které si pak daleko lépe pamatují.

---

¹⁰ GRYM, P. *Divadlo dřevěných hvězd*, 1. vyd. Praha: Merkur, 1990. ISBN310009782.

¹¹ PETRÁKOVÁ, S. Taťulda, Hurvajz, Mánička a bábinka vznikali v Hořticích, Mladá fronta, *Sedmička Písek a Strakonice*, 1.7. 2010.

2. Historický vývoj hlavních hrdinů

2.1. *Spejbl*

Na úplném začátku byla kresba loutky načrtnutá na obyčejném hnědém balicím papíru, kterou nakreslil profesor plzeňské reálky a přední člen Loutkového divadla českých feriálních osad v Plzni, Josef Skupa. Podle jeho návrhu plzeňský řezbář Karel Nosek kolem roku 1920 vyřezal loutku podivného plešatého strejce s odstávajícíma ušima a mírně vypouklýma očima. Na výslovné Skupovo přání ho obul do bytelných dřeváků a oblékl do černého neforemného fraku s plandavými šosy. Typické bílé rukavičky oblékla loutka až později. Podle svědectví Gustava

obr.1

Noska (pozdějšího autora Hurvínka) si jeho strýček Karel Nosek původně na Spejbla (obr. 1) netroufal. Skupovy se prý vymlouval, že na to nemá ten správný „vercajk“, a obával se, že by se děti takové loutky bály. Proto nabídl Skupovi vlastní představu. Ten s ní souhlasil a nechal Noska, aby loutku pozměnil a dotvořil po svém. Trvalo to téměř rok, než Karel Nosek přinesl loutku do divadla. A Skupa z ní byl přímo nadšen! Konečně měl svého loutkového hrdinu, se kterým mohl nakládat podle svých představ. Skupa už dříve toužil po loutce, která by ztělesňovala především obecné lidské slabosti a nebyla přesně zařaditelná. Neměla však zatím žádné jméno.

Když ji Skupa rozbilil před svými přáteli v divadle, sklídl velké rozpaky. Loutka byla nepohledná, nezvykle groteskní, její zjevná „přitroublost“ a ošklivost, nedělala příliš dobrý dojem. Kdo by však tušil, jak významným historickým okamžikem se stane její první vstup na scénu, jak se tento zdánlivě nepovedený klaun v dřevácích v budoucnu prosadí. Dodnes není zcela přesně jasné, kdy vlastně k tomuto historickému okamžiku došlo. Informace se neshodují ani v otázce původu zvláštního jména této loutky. Profesor Josef Skupa

často v pozdějších novinářských rozhovorech prohlašoval, že jména obou populárních loutek vznikla spontánně a že už sám ani dobře neví, kde se vzala. Jeden z pamětníků například vzpomínal na plzeňského občana Š. Bejbla, u jehož dveří se synem principála Nováka často zazvonili a utekli. Prostřednictvím Novákova syna pak asi dostala loutka podobné jméno. Podobných teorií je ale mnohem víc. Všechny jsou pouze hypotézami. Nejvěrohodnější se zdá být tvrzení Skupova přítele literárního spolupracovníka Karla Kovala-Šlaise. Ten se mnohokrát odvolával ve sborníku Šedesát let národního umělce Josefa Skupy (1952) na jadrný slovník svého otce, plzeňského statkáře, který často tituloval své čeledíny svéráznými přezdívkami. Jeden přihlouplý čeledín si údajně od pana Šlaise vysloužil přezdívku Bejbl. Toto oslovení prý Skupu inspirovalo k pojmenování loutky jménem Spejbl, ačkoliv zmíněného čeledína osobně neznal. Byl však prý Spejblovi nápadně podobný. Místní literární kritik Bohumil Polan dokonce neváhal tvrdit (Svobodné slovo 5.11.1969), že v plzeňském nářečí slovo Bejbl bylo označením pro hlupáka, trumberu a nemotoru. V českém etymologickém slovníku takový výraz však nenajdeme. Tento původ jména však zcela vyvrací tvrzení Růženy Boubínové, od roku 1923 členky souboru, která znala ze Skupova vyprávění zcela jinou verzi. Již výše zmiňovaný čeledín, věčně zamračený a nespokojený člověk, často láteřil, nadával a přitom používal slova „*Spejbl jeden spejblovej...*“ a podobně. Skupa ho dobře znal a pojmenování Spejbla od něho prý převzal. Rozporné jsou nejen časové, ale i místní údaje týkající se vstupu Spejbla na scénu. Podle Jiřiny Skupové (Svobodné slovo 11.10.1969) neslavil své první vystoupení Spejbl v Plzni, ale někdy v průběhu roku 1920 v Plasích v divadelním sále starého barokního kláštera. Ani obětavá spolupráce místního kronikáře O. Soutnera a hledání v městské kronice, v pamětní knize a v místním tisku nepřinesly žádoucí výsledek. Přesné datum a místo Spejblova vstupu do divadelního života není tedy známo a sotva se ho podaří určit.¹²

---

¹² KIRSCHNEROVÁ, D. *Spejbl a Hurvínek...na nitkách osudu*, Computer Press a.s., 2010. ISBN 978-80-251-2528-1.

Spejblovo první vystoupení se dá spíše charakterizovat jako vpád: „*To jsme mívali takové veselé rozmarné večery kabaretní. Spejbla jsme nechali vystoupit až na konec. Byli jsme všichni v zákulisí napnuti, jak bude přijat. Smáli jsme se těsně před uvedením Spejbla tolik, že to chvíli trvalo, než jsme se utišili, než sám Josef Skupa zvažněl, aby mohl novokřtěnce uvést na scénu. Spejbl nepřišel na scénu jako ostatní figurky, krokem, ale přiletěl jako z nebe. Skupa ho náhle spustil s hůry, jako jsme spouštěvali čerta nebo anděla. Spejblovy dřeváky zarachotily – chvíle užaslého ticha, ale hned nato hrozný smích. Skupa v tom smíchu ani nemohl nasadit hlas, já vzal mezitím nůžky a stříhal Spejblovi před ústy, jako by mu byla ustříhávána řeč. Nový výbuch smíchu. Spejbl poulí oči, uklání se, a jak se Skupa ve smíchu utišoval, zahlaholil basem, s lehkým nosním přízvukem: „Má pokloňa.“ A zase smích. To byl Spejblův křest.*“¹³

Později se Spejbl představil jako nešikovný cvičenec na hrazdě, jehož konání neváhal ironicky komentovat Kašpárek. Ten se stal zcela prvním Spejblovým jevištním partnerem. Již v té době mluvil obě role Josef Skupa. Fistulkou Kašpárka, zatímco Spejblův hlas byl huhňavý a zastřený, o poznání odlišnější, než jak jej známe z pozdějších nahrávek. Spejbl, společně s Kašpárkem, patřili k nejoblíbenějším postavičkám plzeňských dětí. Velmi často se stávalo, že si přítomnost Spejbla na jevišti vynutily skandováním. Jeho působení na jevišti bylo zpočátku omezeno jen na přídavky po představení, ve kterých předváděl krkolomné kousky, aby pobavil své malé příznivce. Partnerství Spejbla a Kašpárka bylo v té době spíše nutností, neboť Kašpárek byl ze světa pohádek a minulosti, kdežto Spejbl byl současný typ.¹⁴

---

¹³ MELLANOVÁ, M. *Šedesát let národního umělce J. Skupy*. Praha: Osvěta, 1952. z KIRSCHNEROVÁ, D. *Spejbl a Hurvínek...na nitkách osudu*. 1. vyd. Praha: Computer Press a.s., 2010. 32 s. ISBN 978-80-251-2528-1.

¹⁴ KIRSCHNEROVÁ, D. *Spejbl a Hurvínek...na nitkách osudu*. 1. vyd. Praha: Computer Press a.s., 2010. ISBN 978-80-251-2528-1.

„Na historického Kašpárka, který se mořil s nehistorickým Spejblem, nebyl útěšný pohled. Když se jal Spejbl zpívat měšťácké charóny a začal zpívat dokonce šlágry zvláště lechtivé a kluzké, nastal konec. Museli se rozejít.“¹⁵

Když se ti dva rozešli na jevišti, objevovala se jejich společná dobrodružství už jen knižně. První Spejblovy proslovy a šansony s Kašpárkem se bohužel nezachovaly. Byly to převážně improvizace. Skupovo herecké umění bylo vždy spontánní. Autoři prvních textů Karel Koval a později také Frank Wenig své texty nearchivovali. Většinou se jednalo pouze o náčrt nápadu, který Skupa mistrovsky rozvinul přímo na jevišti. První představitelka Máničky Anna Kreuzmannová vzpomínala na „dvacetiminutové blábolení Spejbla, které nemělo ani hlavu, ani patu, a přesto dokázalo udržet obecenstvo ve varu“.

Ani plakáty se z let před rokem 1922 téměř nedochovaly. Z těch několika zachovalých se dovídáme, že jméno Spejbla se poprvé objevilo na plakátu z 26. října 1921 v přídavku pohádkové „Dračí nevěsty“. Spejblova popularita stále stoupala. Důkaz můžeme najít v podtitulu hry J. Wolfa „Ferina Sedlák“ z 2. dubna 1922, kde doslova stojí: „Ve hře hraje Spejbl“. Spejbl zpočátku vystupoval v představeních pro děti, pozvolna se však přesouval do repertoáru pro dospělé diváky. Hlavním důvodem byl jeden z jeho pobuřujících nešvarů. Byl jím nevybíravý, mnohdy až vulgární slovník. Dospělé dokázal bez zábran bavit coby konferenciér, zpěvák pikantních šansonů a řečník. I přesto, že Spejblova sláva stále rostla, v zákulisí trpěl ústrky, především ze strany novákovské části souboru. Nebylo to pouze pro jeho odlišnost, ale také proto, že v očích rodiny Novákových byl loutkou, která se nemohla pyšnit tradicí a historií, na níž byli oni náležitě hrdí. Láskyplný a svérázný vztah rodiny Novákových k jejich loutkám výstižně charakterizuje fakt, že byla-li loutka například z důvodu

---

¹⁵ MELLANOVÁ, M. *Šedesát let národního umělce J. Skupy*. 1. vyd. Praha: Osvěta, 1952. z KIRSCHNEROVÁ, D. *Spejbl a Hurvínek...na nitkách osudu*. 1. vyd. Praha: Computer Press a.s., 2010. 33 s. ISBN 978-80-251-2528-1.

technické úpravy odstrojena, bylo nemyslitelné, aby visela jen tak „*nahá*“, a tak ji oblékli do košilky.¹⁶

„Bylo naň žárleno, byly mrzutosti, nebyl chápán, ač jeho gesto a šprým měnil se v desetitisíce korunek, z nichž se na sluníčku radovaly chudé a slabé děti na feriálních osadách.“¹⁷

Spejbl byl v zákulisí zcela osamocený, neboť byl odvěšován stranou od ostatních loutek. Chvilé volna trávil sám v omšelém pytlíku. Snaha Josefa Skupy nalézt Spejblovi partnera ho přiměla přivést na jeviště dobromyslného vojáka Švejka. Skupa dokázal zahrát úspěšně i tuto roli. Na Plzeňské loutkové scéně byl dokonce uveden celý seriál Švejkových příhod. V této době oblíbený Švejk dokonce zatlačil Spejbla do pozadí. A tak ani toto spojení nebylo řešením. Teprve v době, kdy se na scéně objeví Hurvínek, se vše mění. Švejk dokonce ještě chvíli účinkuje po boku Spejbla, Hurvínka a Kašpárka. Pomalu však ze scény zcela mizí.¹⁸

---

¹⁶ KIRSCHNEROVÁ, D. *Spejbl a Hurvínek...na nitkách osudu*. 1. vyd. Praha: Computer Press a.s., 2010. ISBN 978-80-251-2528-1.

¹⁷ GRYM, P. *Divadlo dřevěných hvězd*, 1. vyd. Praha: Merkur, 1990. 13 s. ISBN310009782.

¹⁸ KIRSCHNEROVÁ, D. *Spejbl a Hurvínek...na nitkách osudu*. 1. vyd. Praha: Computer Press a.s., 2010. 7 s. ISBN 978-80-251-2528-1.

2.2 Hurvínek

Hurvínek (obr.2) „se narodil“ v neděli 2. května 1926. Pro Josefa Spejbla to byla skutečně šťastná událost. Ve věku svých šesti let se stal nejmladším otcem v historii vůbec. Odpoledne se hrálo Kašpárkovo dobrodružství, večer komedie Rudolfa Nešvery „Počestný dům“, která byla doplněná Spejblovým veselým přídavkem. Toho dne odpoledne přinesl řezbář Gustav Nosek balíček a vybalil z něho loutku okatého dítěte v bílé noční košilce, vzadu pootevřené. Říká se, že tento malý chlapec snad vznikl dokonce z otcova suku!

obr.2

Na první pohled bylo příbuzenství se Spejblem patrné. Překvapený Josef Skupa se rozhodl ho okamžitě uvést na scénu. Gustav Nosek tak věnoval Josefu Skupovi loutku, po které tak dlouho toužil. Loutka Hurvínka vše změnila, protože se stala rovnocenným Spejblovým partnerem.¹⁹

Frank Wenig, dlouholetý literární spolupracovník Josefa Skupy, vzpomíná na Hurvínkův divadelní debut: „*Spejbl hrál a zpíval jakoby nic. A najednou zase přikvačil, a že zase zazpívá. A vtom zpozoruje, že nemá své klubovky. A bez klubovky Spejbl nezapěje, ne a ne. A tu si vzpomene, že vlastně zkrátka a dobře má teď ... no... bude mu pomáhat a posluhovat! Spejbl volá do zákulisí ... a tu se objevuje ... okamžik ticho, ohromení, potom potlesk, bouře potlesku, uragán. Výbuch smíchu ... po jevišti si to šněruje ... ale ovšem, je to synek Spejblův, jakoby mu z oka vypadl ... Jde a nese klubovku ... Ale maličký se stydí, nedivte se, je poprvé na jevišti. Ale jak se stydí! Schovává se za otcův šos a kroutí očima ... A potlesk znovu propuká. Vyhrál to na celé čáře. Ve středu potom už junior vystoupil se samostatným číslem. Po chlumném ohlášení otcově, že teď syn zapěje, „ Píseň malého děcka“, přiharcuje Hurvínek, aby zahudl, a spustí, kroutě*

¹⁹ GRYM, P. *Klauni v dřevácích*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1988. 41 s. ISBN 402-22-856.

očima: „do re mi fa so la si do (a zpět), malé dítě ráno vstává, lenosti se neoddává! A ukloniv se odchází ...“²⁰

V té době byl však Hurvínek stále ještě beze jména. O jeho původu se vyskytuje mnoho dohadů. V jednom interview Josef Skupa uvedl, že jméno Hurvín, zdrobněle Hurvínek, vybral ze starého kalendáře, přičemž takové zvláštní jméno není v žádném dostupném kalendáři uvedeno. Pikantní vzpomínku nabízí řezbář loutky Hurvínka Gustav Nosek:

„Jednou přišel mezi nás malíř Doležal a Skupa velmi hrdě mu ukazoval novou loutku, Spejblova syna. Doležal kouká, uplivne si a povídá: No nazdar, Skupo, co to tu máš za potvoru, to je úplný, s prominutím, zkurvínek. Tak tedy dostala postavička jméno. Ovšem, že jsme jí tak říkali jen sami mezi sebou. Až jednou paní Skupová uhodila hřebík na hlavičku. Proč by se nemohl jmenovat Hurvínek? A tak od té doby už člobrdíček na plakátech byl Hurvínek neboli Hurvajs, jak mu Skupa říkal nejraději.“²¹

Spisovatel a novinář Karel Koval ve svých vzpomínkových článcích píše o své pohádce, kterou Josef Skupa ilustroval. Sudičky v ní malému hrdinovi daly třikrát „hurá do vínku...“ Z toho prý vzniklo i jméno tohoto dramatického hrdiny. Josef Skupa, podobně jako v případě spejblovských teorií, nechtěl nikomu ublížit a na veřejnosti se o původu jmen vyjadřoval s velkou zdrženlivostí. Autor v knize také zmiňuje neméně důležitou legendu o záhadném původu Hurvínka. Podle ní je Hurvínek plodem Spejblova utajovaného přestupku s neznámou ženou nevalné pověsti, která někde v ústraní přivedla na svět Spejblova potomka. Ponechala ho však rozpačitému otci na krku a zmizela. To nám také vysvětluje, proč je Hurvínek dítětem bez matky a Spejbl otcem bez manželky. V různých hrách a písničkách to dokládají Hurvínkovy lítostivé nářky na neznámou maminku

---

²⁰ GRYM, P. *Divadlo dřevěných hvězd*, 1. vyd. Praha: Merkur, 1990. 19 s. ISBN 310009782.

²¹ GRYM, P. *Klauni v dřevácích*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1988. 43 s. ISBN 402-22-856.

a na otcovu slabost pro něžné pohlaví. Vyskytují se však i i Hurvínkovy vtíravé otázky, kde k němu Spejbl vlastně přišel. Hurvíněk nejednou konstatoval: „*Matinku jsem nikdy nepoznal. Já jsem zvláštní případ: Matka neznámá!*“ V poválečné komedii Jaroslava Janovského Spejbl na Venuši zmiňuje „*kosmonaut*“ Spejbl na adresu Venušanky Veroniky: „*Máš sice pět dětí, ale já měl na Zemi taky jedno a do dneška nevím s kým...*“.²²

Josef Skupa: „*Nejprve jsem zamýšlel udělat z nich dva kamarády, ale myšlenka, že Spejbl má najednou malého Spejblíka či Spejblátka od neznámé matky, se tak vžila, že jsem ji už neměnil. Čekalo se, že uvedu i jeho matku, ale tento pojem jsem nechtěl karikovat, a kromě toho jsem chtěl, aby tu dítě stálo osamocené, čímž jsou zdůvodněny jeho chyby.*“²³

„*Všecko by bylo dobré, jen problém s Hurvínkovou matkou ještě není rozluštěn. Je na cestách, či kde je? Hurvíněk, jsa interpelován kterýmsi zvědavcem z publika, odpověděl: „Jo, moje maminka? Ta se ještě nenarodila, tatí nechce a já se mu do toho nepletu ...*“²⁴

Po Ludvíku Novákovi se vodičem Hurvínka stala Táňa Rozmarová. Ta ho vybavila tak rozsáhlou garderobou, že se převlékal i několikrát za večer. To Josefa Skupu inspirovalo k tomu, aby jako přídavek k večernímu představení uspořádal Hurvínkovu módní přehlídku. Tehdy se Hurvíněk představil například coby námořníček či malý lord. Pozdějším Skupovým přáním však bylo, aby Hurvíněk své převleky omezil. Tak se jeho typickým úborem stala bílá košilka se širokým límečkem, krátké tmavomodré kalhotky k nim zelené šle a samozřejmě dřeváky. Byla to také paní Rozmarová, která vybavila svého svěřence i koloběžkou, která se stala jedním z jeho typických znaků dodnes. Později

---

²² GRYM, P. *Klauni v dřevácích*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1988. ISBN 402-22-856.

²³ GRYM, P. *Divadlo dřevěných hvězd*, 1. vyd. Praha: Merkur, 1990. 19 s. ISBN310009782.

²⁴ GRYM, P. *Divadlo dřevěných hvězd*, 1. vyd. Praha: Merkur, 1990. 21 s. ISBN310009782.

převzala Hurvínka Jiřina Skupová, která ho vodila dalších pětatřicet let. I její vztah byl téměř mateřský.²⁵

2.3 Mánička a Žeryk

Během působení divadla v Praze se zrodily dvě nové postavy. Tehdy již byla členkou souboru také Anna Kreuzmannová, která po Josefu Skupovi převzala roli Kašpárka. Postava Kašpárka byla Spejblovi stále vzdálenější, avšak ani s Hurvínkem si nebyl dostatečně blízký. Skupa proto již nějaký čas uvažoval o věkově vhodnějším kamarádovi pro Hurvínka. Inspirací se mu stala hovorná dcera jeho přítele, kterou měl možnost sledovat při společné cestě vlakem. A právě při poslechu Kašpárka v podání Anny Kreuzmannové

obr.3

v inscenaci „Utrpení Spejbla i syna jeho“ na půdě Osvobozeného divadla se Skupa rozhodl. Když Anně Kreuzmannové předložil svůj nový návrh, souhlasila, že se zhostí partu způsobilého děvčátka. Josef Skupa načrtl základní rysy postavy. Mánička (obr. 3) bylo dítě bez rodičů a bez rodiny, aniž by byla sirotek. Její postava se vyznačovala úzkostlivou pečlivostí, poslušností a předpubertální naivitou. Byl to prototyp vzorného dítěte, dovádějícího okolí svou dokonalostí někdy až k šílenství. Na podobě Máničky se výtvarně podílel i Jiří Trnka a první Máničku obdařil buclatými tvářemi a doširoka vykulenýma očima (příloha č. 9).

Avšak Spejblova rodina brzy uvítala i svého dalšího člena, a sice Hurvínkova foxteriéra Žeryka, kterého údajně také navrhoval Jiří Trnka. Řezbářem Máničky a Žeryka byl Gustav Nosek. Ten se také zhostil i Žerykova

---

²⁵ KIRSCHNEROVÁ, D. *Spejbl a Hurvíněk...na nitkách osudu*. 1. vyd. Praha: Computer Press a.s., 2010. ISBN 978-80-251-2528-1.

partu a v několika jej také poctivě „štěkal“. Ve svých začátcích pes Žeryk pouze štěkal. V současné době je to již aktivní partner, který i tak trochu lidsky reaguje („Né“, „Jó“, „Anó“). Pes stejného jména, avšak odlišného zevnějšku, doprovázel Hurvínka již v roce 1928 v oblíbené „Tip- top- revue“. Přesto můžeme prohlásit, že Spejblovic rodinka dne 19. dubna 1930 získala hned dva nové přírůstky. Mánička a Žeryk mají tedy stejné datum „narození“. Jak vlastně došlo k prvnímu setkání Máničky a Hurvínka? Stalo se tak během představení pro dospělé, která v té době převyšovala až čtyřnásobně počet představení pro děti. V loutkářské praxi byla tato skutečnost dosti ojedinělá. Během představení byl Spejbl opět smýkán vášněmi, zaplaven a prchne z domova. Opuštěného chlapce, plačícího v parku, se ujímá způsobilá holčička. To bylo jejich historicky první setkání.

Co se Žeryka (obr. 4) týče, původně patřil Spejblově vyvolené. Hurvíněk se ujal pejska poté, co tato dáma omdlela. Byl to právě Hurvíněk, kdo její mdloby zapříčinil. Snažil se otecka získat na svoji stranu a pokusil se ho dámě znechutit tím, že se před ní, jakoby náhodou, zmínil o otcově velké náklonnosti k radovánkám a pitívu. Dáma reagovala již zmíněnou kapitulací. Pejsek Žeryk od té doby u Spejblů zdomácněl a doprovází čtveřici našich dobrodruhů dodnes. Vzápětí začali Mánička a Žeryk také

obr.4

účinkovat v „Jarní revue“, ne náhodou později přejmenované na „Revue z donucení“. Nadšení a nedočkaví diváci si novou revue doslova vynutili. To byl také důvod nového názvu. Touto hrou se dne 16. června 1930 uzavírá etapa Skupova amatérského působení v Loutkovém divadle českých feriálních osad. Představení „Plzeňského loutkového divadla profesora Josefa Skupy“ se poprvé uskutečnilo 16.8.1930 v Nýřanech a bylo hráno již profesionálním souborem.

Vztah Máničky s Hurvínkem se časem stále rozvíjel, zpočátku si ještě nesměle onikali a oslovovali se „chlapečku“ a „holčičko“. To však působilo nedětsky a nepřirozeně. V dětské literatuře ani v divadle z té doby se onikání již

dávno nepoužívalo. Žádný zdroj neuvádí, co tím vlastně autorka sledovala. Mánička také prošla zásadními vizuálními proměnami. Jejímí návrháři byli Josef Skupa, Jiří Trnka, Gustav Nosek, Radko Haken. Publikum ji nadšeně přijalo za svou i přes její, slovy pana Gryma „*chvílemi až obludnou naivitu*“ a oblibu získala „pro nezáludnou dobrosrdečnost a dojmavou bezbrannost“. Taková byla Mánička ve svých úplných začátcích.²⁶

V jedné z původních her Mánička o sobě říká: „*Ač jsem tak malinká, že mnoho nesvedu, přece se pochlubím, co všechno dovedu, že umím přednášet, že umím zpívat, koláčky s povidly, kafičko papati.*“ Měla naprostou a vyčerpávající pravdu. Skutečně nic víc nedovedla a na nic jiného nestačila. Mánička se zpočátku prezentovala jako městská holčička, která se postupně v dalších hrách nenuceně přestěhovala k dosud neznámé tetičce a dědečkovi na venkov. Vzápětí se však v dalším příběhu divákům představuje jako dcerka amerického milionáře českého původu. Toto její neurčité zařazení bylo pak dlouhá léta jejím osudem. Již navždy zůstala bez rodičů, aniž by si stýskala, že je sirotkem. Pěstounek a tetiček zato vystřídala několik.²⁷

Po Anně Kreuzmannové a Boženě Welekové se v roce 1967 role Máničky ujímá Helena Štáchová. Do té doby Mánička ztělesňovala pouze vykulenou holčičku, která s přihlouplým údivem přihrává příčinlivějšímu a dravějšímu Hurvínkovi. Dovedla ho nanejvýš nedětsky mentorským tónem pokárat, že se to či ono nedělá, ale nechává se jím vést, ponížovat i trápit. Je dokonale bezbranná a bezmocná. Helena Štáchová přebírá Máničku jako zosobněný přežitek minulosti, jako postavu beznadějně ustrnulou, neživou a nedramatickou. Dlouhou dobu se snažila toto staropanenské dítě probudit k životu. O novou podobu Máničky se v té době zasloužil Zdeněk Juřena. Stala se z ní útlá holčička se splývajícími vlasy a hubenýma nožkami. Mánička změnila v duchu soudobé

---

²⁶ KIRSCHNEROVÁ, D. *Spejbl a Hurvíněk...na nitkách osudu*. 1. vyd. Praha: Computer Press a.s., 2010. ISBN 978-80-251-2528-1.

²⁷ GRYM, P. *Klauni v dřevácích*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1988. 104 s. ISBN 402-22-856.

módy také účes i kostým. Ve shodě se svojí novou představitelkou si později pořídila i výrazné brýle. Díky Janu Klosovi, který se stal jejím vodičem už pouze nestála a necupitala. Herecká ctižádost a schopnosti Heleny Štáchové, ale i ostatních členů souboru, daly předpoklad k tomu, že se Mánička mohla přiblížit popularitě Hurvínka.²⁸

2.4 paní Kateřina

Ve hře „*Utrpení Spejbla i syna jeho*“ se poprvé divákům představil Spejblův ženský protějšek, dotěrná bytná, paní Frňoulová. Byla to žena značných rozměrů, s podbradkem a květovanými šaty, která na Spejbla neustále dotírala s jednoznačnými úmysly. Tato dáma s knedlíkovým hlasem byla jednou z předchůdkyň paní Kateřiny (obr. 5). Později paní Frňoulovou na delší čas vystřídala paní Drbálková (příloha č. 10), kterou později nahradila paní Švitorková. Celou řadu těchto postav uzavírá právě paní Kateřina Hovorková.

Obr.5

S odstupem času můžeme říct, že tak, jak se postupně zjemňují jména těchto dam, vytrácí se i jejich náruživost, s jakou na Spejbla dotírají.

Paní Drbálková se zrodila v červenci 1938 na plzeňském výstavišti původně jako rozhlasová postava, komentující svým řezavým hlasem jubilejní výstavu, pořádanou k dvacátému výročí republiky v Plzni. Skupa se výstavy také zúčastnil a hlas linoucí se z amplionů ho velmi zaujal. Už dlouho toužil po Spejblově protějšku. Tvůrcem a interpretem postavy, paní Drbálkové, se stal řezbář Jan Vavřík – Rýz, který nahradil Václava Noska. Paní Drbálková byla vykutálená a haštěřivá babka s naducanými tvářemi, neforemně bachratým tělem

---

²⁸ GRYM, P. *Klauni v dřevácích*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1988. ISBN 402-22-856.

a ostře nabroušeným jazykem. Poprvé se tato postava představila na jevišti v roce 1938 při prosincové premiéře nové dětské hry „*O fousatém Hurvínkovi*“. Časem se však vyskytly názory, že paní Drbálková nemohla vedle Spejbla nastálo existovat pro svůj až drastický humor, kterým jí její tvůrce Jan Vavřík-Rýz vybavil. Právě důvody toho, že se nestala Spejblovou stálou a vyrovnanou partnerkou, je třeba hledat spíš v autorech, kteří jí k tomu nedali příležitost. Nevytvořili pro ni pevné zázemí, v tehdejším souboru typů jí neurčili stálou roli ani charakter. Byla vybavena jednou útočnou, jindy obrannou hašteřivostí, s níž si nikoho nechtěla pustit k tělu. Byla typem repetitivé „*semetriky*“, pavlačové „*drbny*“ či jízlivé soudkyně života kolem sebe, ale její postavení nebylo stabilní. Tím byla omezena její působnost i životnost. Jednou byla sousedkou, poté zase paní domácí, jindy pouhou Spejblovou bytnou. Stala se také posluhovačkou ve výzkumném ústavu, v jedné hře Spejbla ani neznala, v jiné figurovala jako teta Máničky a Spejblova stará známá. Její vztah ke Spejblovi byl podle daného postavení buď panovačný nebo drsně podlézavý, její vztah k dětem byl převážně nadřazený. Svým osobitým projevem i zjevem paní Drbálková zpestřovala každou hru, ve které se objevila. V roce 1950 uváděla svým typicky ostře ječivým hlasem Vavříkovo estrádní pásmo. Ale to už její sláva začala klesat. S odchodem Jana Vavříka-Rýse z divadla v roce 1953 se paní Drbálková odmlčela nadobro. Na krátký čas jí zastoupila postava vrchní správní radové Camfrňochové. Poslední předchůdkyní paní Kateřiny se stala paní Švitorková, dobrácká, poněkud ustaraná a poučující pěstounka.

Paní Kateřina Hovorková alias Bábinka se poprvé v divadle představila v roce 1971 jako mírně potřeštěná učitelka přírodopisu a zosobněná moudrost. Stala se pěstounkou Máničky, která s to s ní vždy myslí jen dobře. Její velkou zálibou je neustálé poučování a péče o rozšiřování obzorů druhých, protože se sama cítí již dostatečně vzdělaná. Paní Kateřina se v podání Heleny Štáchové stala protipólem Máničky. Ta ji také vybavila drsně zabarveným altovým hlasem. Byla to postava dobrosrdečná, tak trochu „*potrhlá*“ se sklonem k nervozitě. Podle výtvarného návrhu Zdeňka Juřeny představovala typ intelektuálky. Byla to mondénní dáma v kalhotovém kostýmu s velkými brýlemi. Tato vnější podoba

však neodpovídala zcela představě zamýšleného typu. Po několika reprízách se proměnila ve staromódní osůbku, v jemně pruhovaném kostýmku, se špičatým, ohrnutým nosíkem a kantorským drdůlkem. V její tváři byl stále znepokojený údiv, že se v životě všechno neodehrává přesně podle osnov. V dětských představeních vystupovala jako zmatkující poučovatelka, v hrách pro dospělé působila spíše staropanensky a vychytrale. V té době měla již vyhraněný charakter, pevné postavení i poslání. Od počátku měla předpoklady k tomu, aby se stala členem spejblovské rodiny a uplatnila se v ní lépe než její předchůdkyně.²⁹

---

²⁹ GRYM, P. *Klauni v dřevácích*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1988. ISBN 402-22-856.

3. Proměny hlavních hrdinů

Od svých začátků byl Spejbl chápán jako typ, který nepatřil do žádné společenské třídy. Byl karikaturou lidských slabostí. Podle Josefa Skupy se stal průměrným hlupákem velkých ambicí a malých možností. Už ve svých začátcích byl chápán jako komický, omezený a domýšlivý představitel maloměšťáctví. V letech nacistického útlaku spíše reprezentoval univerzálního, malého českého člověka. Po válce měl nálepku zaostalého a nebezpečně aktivního reakcionáře. Jeho křečovitá proměna v diktátora a bezcitného hamouna se stala pro autory i kritiky varováním. Miloš Kirschner vrátil postavu k původní Skupovské tradici. Kirschnerův Spejbl se zbavil blábolení, zmatených představ o světě, svého samolibého přesvědčení, že může mluvit do všeho, ačkoliv ničemu nerozumí. Jeho dřívější aktivita se proměnila v opatrnou sebeobranu. Svět kolem něho se měnil a měnil se i Spejbl. Dříve se jen hloupě ptal a hloupě jednal. Nyní je opatrný a chrání si svou jistotu a pohodlí. Najednou dovede promluvit, někdy dokonce i moudře. Po svých některých prohrách a omylech dospěla jeho proměna k lidovosti a lidskosti. Spejblova proměna měla velký vliv na vztah k Hurvínkovi, který byl dosud plný ironie, výsměchu a nesouhlasu. Jak Skupa, tak i Kirschner viděli postavu Spejbla jako negativní a Hurvínka spíše pozitivní. Neplatilo to však vždy. Někdy se představitelem negativních vlastností stal i Hurvíněk. Spejbl pak přebírá roli pozitivně působícího vychovatele.

Také Hurvíněk prošel během své existence vývojem, i když ne tak znatelným. Přišel, aby doplnil Spejbla a vyplnil dosud prázdné místo. Hurvíněk svou čiperností a chytrostí vytvořil přirozenou protiváhu Spejblově hlouposti a nešikovnosti. Jeho drzost, se kterou zesměšňoval otcovskou autoritu, byla pochopitelná. Hurvíněk byl zpočátku ušlápnuté, ukřivděné a zanedbané dítě, které se svojí rozjíveností brání smutku z osamělosti a nepochopení přihlouplého otce. Je bez matky a nemá se na koho obrátit. Svádí tedy pochopitelný zápas o tátu, který dělá hlouposti a otáčí se za pěknými sukněmi. Někdy se až zoufale snaží tátovy avantýry překazit. Tento složitý vztah plný rozporu i touhy po lásce se v době okupace zcela mění. Celospolečenské ohrožení dopadá na oba dva bez

rozdílu. Jejich vztah se stal až nepřirozeně idylický a plný touhy po smíru. Spejbl si už nepřipadá tak velký, chápe svou mez a možnosti. Obává se o své pohodlí, ví už své a nechce odhalit svou bezbrannost. V poválečných letech pak opět Hurvínkova aktivita vzrůstá. Často se však už neobrací proti Spejblovi, ale s jeho pomocí proti absurdním jevům v tehdejší společnosti. V období Josefa Skupy Spejblovy konflikty téměř vždy končily převahou dospělého. Pro jejich dialogy bylo typické, že Spejbl Hurvínka stále zkoušel a hloupě se vyptával. Charakteristické byly i Hurvínkovy výčitky, že se o něho otec nestará. Kirschnerův Spejbl se často, ale neochotně, podrobuje průbojnějšímu Hurvínkovi. Zatímco dříve Spejbl otázky kladl, dnes se jim převážně jen brání. Hurvínek se také ptá už na daleko podstatnější věci. Školní tematiku nahradila společenská. V jejich vztahu došlo k velké proměně, našli k sobě větší důvěru. Nejednou se stane, že spolu táhnou za jeden provaz. Ani o záhadné matce se už dlouho nemluvalo. Dnes už nepřítomnost jednoho z rodičů tolik nepřekvapuje.³⁰

3.1 Věk a profese

Jejich věk i profese jsou stále neurčité. Hurvínkovi lze hádat deset až dvanáct let. V hrách pro nejmenší je jeho slovník i jednání mnohem naivnější než dnešní desetiletí chlapci. V představeních pro mládež či pro dospělé již mutuje a projevuje se velmi vyzrálé. Spejbl během svého působení také několikrát oslavil své padesátiny, aniž by se to během dalšího období jakkoli projevilo. Hurvínek je díky svému věku bezpochyby školákem. Zato u Spejbla si s jeho profesí nemůžeme být jisti, o jeho zaměstnání se nemluví vůbec. Mánička je téměř vždy Hurvínkova spolužačka. Paní Kateřina je bývalá učitelka. Tyto

---

³⁰ GRYM, P. *Klauni v dřevácích*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1988. ISBN 402-22-856.

neúplné informace udržují kolem postav určité napětí. Dává jim to však možnost dalších proměn a překvapujících odhalení.³¹

3.2 Kostýmy

Osobnost a charakter postav také vyjadřuje kostým, hlas, slovník, fyzická podoba a pohyb. S proměnou charakteru se vždy nemusí měnit všechny tyto složky. Rysy dané tradicí bývají většinou trvalé a nezaměnitelné. Svůj kostým Spejbl a Hurvínek za desítky let téměř nezměnily. Spejblovi zůstal jeho velkopanský frak, který byl spíše rozmarem a protiváhou hrubých selských dřeváků. Spejblovy občasné převleky, například do lyžařského úboru, rytířského brnění nebo do lékařského pláště jsou spíše výjimečné a dočasné. Spejblův frak jakoby naznačoval jeho snahu vyšvihnout se, alespoň oděvem se přiblížit snobské společnosti, kterou ve své malosti obdivoval. K tomu patřily i jeho proslulé bílé rukavičky. Téměř vždy šlo o frak neforemný, uválený, s plandavými šosy, jako by někým odložený. Hurvínkův kostým nebyl zdaleka tak výjimečný jako Spejblův frak. Jeho krátké kalhotky se zelenými kšandami a s bílou košílkou byly celkem běžným úborem. V dnešní době by jistě působily nemoderně a zastarale. Ke změně barvy kalhotek dochází v souvislosti s barevnou televizí. Jeho baňaté dřeváčky známe spíše z klasických holandských obrazů, působí zcela nereálně a žádné současné dítě je nenosí. Jsou tedy pouze groteskním kostýmním znakem, který Hurvínka po stránce oděvu výrazně odlišuje od jeho vrstevníků.³²

3.3 Hlasový projev

Spejbla a Hurvínka charakterizuje i typický a nezaměnitelný hlas. Téměř nepsaným zákonem se stala interpretace obou rolí pouze jedním hercem a kontrastním rozlišením hlasů na baryton a fistulku. Hlasová podoba obou

---

³¹ GRYM, P. *Klauni v dřevácích*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1988. ISBN 402-22-856.

³² GRYM, P. *Klauni v dřevácích*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1988. ISBN 402-22-856.

hrdinů je tradiční a neměnná. Lze připustit pouze odlišnost danou individuálními hlasovými předpoklady jednotlivých interpretů. Zatímco Hurvínek se v podání tří interpretů téměř neodlišuje, Kirschnerův Spejbl má způsob projevu jiný než byl Skupův a zcela jiný je Spejbl Kláskův. Tradiční forma však zůstala zachovaná. Jejich nezaměnitelná zvuková podoba se stala předpokladem k tomu, že je každý poznal při pouhém poslechu už po několika slovech.³³

3.4 Slovník

Zvláštní pozornost si zaslouží také jejich slovník. Ve Skupových textech najdeme desítky charakteristických příkladů, jak Spejbl komolí cizí slova, jak krkolomně skládá větu, přeřikává se a blábolí. Většinou to jsou kouzelné jazykolamy a hříčky, které odrážejí Spejblovu poněkud „*vyšinutou*“ psychiku, touhu vypadat učeně a působit lepším dojmem (příloha č.1). S Kirschnerovým nástupem těchto přereků a slovních hříček ubývá. Hrdinové si začínají postupně vytvářet nová slova z módních zkratk z obchodní a průmyslové sféry. Kirschner je ve své tvorbě racionálnější než Skupa. V komediálním projevu nehromadí velké množství zkomolených slov a hříček, které sice působí komicky, ale nemají přesně vymezenou funkci. Na nátlak kritiků musel Josef Skupa své hrdiny zbavit některých zlovyků. Tato změna se týkala převážně vulgarismů, dvojsmyslných narážek a nepřírozeného onikání. V hlasovém projevu a ve slovníku oba hrdinové tak trochu zjemněli a přiblížili se současnému jazyku. Ten je také více civilní. Spejbl a Hurvínek mají i svá tradiční, po léta udržovaná úsloví a oblíbená slova, ke kterým se stále vracejí. Je to například Spejblovo typické podivení, po kom má Hurvínek tak vyvalené oči, po kom je tak nepořádný, nechápavý či drzý. Na tradiční otázku Hurvínek nemůže reagovat jinak než obvyklým „*Neopovažuji se to konstatovat, tatí...*“ a výmluvně zakoulí očima. Tato „*hurvínekovština*“, která se po návštěvě divadla u dětí rychle ujala, byla často kritizována. Bylo tak tomu

---

³³ GRYM, P. *Klauni v dřevácích*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1988. ISBN 402-22-856.

i v sedmdesátých letech, kdy se ujal Mániččin výrok „*Já jsem z toho celá šokovaná!*“ Mániččin naivní povzdech „*Nebesíčka...!*“ však nikomu nevadil. Tento výrok dokresluje charakter holčičky, která chce vypadat chytřejší, než skutečně je, a chce se opakováním odposlechnutých výrazů připodobnit dospělým. Zkušenost z hlediště potvrzuje, že na tento výrok reagují smíchem i děti. Asi právě proto, že je ve spojení s dítětem neobvyklý. U Bábinky by tato věta neměla téměř žádný komický význam.³⁴

3.5 Fyzický vzhled

Fyzická podoba obou ušatých klaunů, která není zcela reálná, se nijak podstatně nezměnila. Komická pleš, odstávající uši, vyboulené oči, trčící zakulacené nosy, v případě Spejbla nos zřetelně pozvednutý, to všechno jsou groteskní a záměrně deformují vnější znaky hlavních hrdinů. Původní Spejbl měl výraz ošklivý až odpudivý (příloha č. 11). Hurvínek měl dříve dlouhý a baňatý nos (příloha č. 12). Na přání manželů Skupových ve dvacátých letech minulého století řezbář Gustav Nosek svými zákroky a později i výměnou celé loutky Spejbla mírně zušlechtil. Hurvínkovi krátce po jeho prvním vystoupení zmenšil jeho baňatý nosík na nynější půvabnější frkolku. V dalších řezbářských replikách se oba dva hrdinové pozvolna přizpůsobovali dobovému vkusu. Po výtvarných úpravách Radka Hakena v 60. letech dostaly jejich groteskní rysy jemnější ráz, tak trochu zlíbeznější. Po celou dobu si však uchovali své zasněné, jakoby udivené vzezření. Pokud nepromluví, jejich výraz je záhadný a neurčitý, věříme jim smutek i radost. Jsou vlastně univerzální. Služebně starší paní Kateřina s výjimkou jedné proměny za dobu své existence téměř nezměnila hlas ani tvář. Zato Mánička se pod vedením Heleny Štáchové výrazně proměnila hned několikrát. Měnila tvář, ale i účes. Na scéně se objevovala v pěti různých podobách, než se divadlo

---

³⁴ GRYM, P. *Klauni v dřevácích*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1988. ISBN 402-22-856.

definitivně rozhodlo pro podobu Radka Juřeny. Byla to útlá holčička s dlouhými vlasy a rozpačitým výrazem. Charakter pilné žákyně a nadšené čtenářky jí zůstal.³⁵

3.6 Pohyby a gesta

Loutky tvoří i jejich charakteristický pohyb. V době, kdy Spejbla vodil Josef Skupa, převážně jen posedával na rozestlané posteli. Tu opustil až pod vedením Miroslava Vomely. Po něm se jeho vodičem stal Luboš Homola, který rozvinul celou řadu typických pohybů. Podobný vývoj pohybové stránky zaznamenal pod vedením Bohuslava Šulce a nyní i Martina Kláska také Hurvínek. Spejblova plouživá chůze, neklidné pošukávání rameny při pocitu nejistoty, otáčení hlavy do stran, či naopak Hurvínkovo neklidné rejdní vystřídané strnulostí a rychlým mžikáním vykulenýma očima. To vše je již tradice a součást jejich typologie. Kirschnerovo herecké pojetí přispělo k přechodu od jejich dřívější jednoduchosti k harmonii gest. Jako loutkové typy mají Spejbl a Hurvínek ještě jednu zvláštní vlastnost. Ani Josef Skupa nezakrýval, že jsou pouze loutkami, nikoliv loutkovou nápodobou člověka, i když se jako lidé chovají. Kirschner tuto zásadu použil dokonce i při tvorbě dialogů. Spejbl jako loutka zdůrazňuje svoji závislost na člověku a hovoří i se svým vodičem. Vystoupení odkrytého vodiče s loutkou v jevištním prostoru působí obvykle deziluzívně. V případě, že spolu vodič a loutka komunikují, tomu tak není. Josef Skupa přiznával loutkovost svých hrdinů. Technickou a technologickou stránku představení však zbytečně neodkrýval. Dnešní Divadlo S+H technologii představení částečně zveřejňuje. Nejde už je o někdejší skupovské „co loutky dovedou“, ale i možnost ukázat, jak loutkoherec s loutkou pracuje. V tomto případě má deziluze své opodstatnění.³⁶

---

³⁵ GRYM, P. *Klauni v dřevácích*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1988. ISBN 402-22-856.

³⁶ GRYM, P. *Klauni v dřevácích*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1988. ISBN 402-22-856.

4. Hlavní představitelé jednotlivých vývojových etap

4.1 Josef Skupa

„Chodil jsem do dvoutrídky obecné školy v Mladějovicích. Tam na stráni na pastvě jsem začal svou kariéru loutkářskou. Bednička, již bylo odebráno dno a jedna stěna, stala se jevištěm podobným jakýmsi jesličkám. Inspirovali mě asi kluci koledníci. Nehybné figurky jesliček a výhled do bedýnky. V představě přibyla natáčecí oponka a už se začalo realizovat. S Vaškem Soukupouc se udělalo divadlo z bedničky, suřita z hedvábného papíru, na okraji nastříhaná jako cukrlátka na stromek. Já vykreslil dva kluky a starýho Hajzera. Pozadí byl Hajzerouc sad. A hra se jmenovala: „Deš z tý hrušky!“ Pak jsem hru zahrál na stráni proti škole. Konstrukce divadla sice utrpěla malým nalomením, protože jsem uklouzl a břink sebou i s divadlem na anglicky ozobaný trávnik od husejch. Druhá hra skončila neslavně. Byl to pamflet na ševce Vaňuru z Mladějovic. Hra byla prostá. Dvě figurky krejčího s hadrem v ruce a ševce s rozbitou botou poskakovaly po „brabčímú“ na naší scéně a přitom se zpívalo:

„Krejčí, švec – prťavec, to jsou dva rytíři,

Jeden hadry spravuje, druhý křápy klííží.“ (To je celý. Opona!)

Hra měla spontánní úspěch. Nevím, jak se to dozvěděl starej Vaňura, pak došlo k úřednímu uzavření scény a ještě jsem dostal pravítkem pana řídícího pár přes ruce.“³⁷

Takto vzpomínal Josef Skupa na své úplně první divadelní představení. K loutkám tíhl již od dětství. V Praze roku 1911 se stal studentem Uměleckoprůmyslové školy. Volný čas převážně trávil ve studentských hospůdkách a vinárnách, kde své komediantství rád uplatňuje v improvizovaných

---

³⁷ KIRSCHNEROVÁ, D. *Spejbl a Hurvínek...na nitkách osudu*. 1. vyd. Praha: Computer Press a.s., 2010. 4 s. ISBN 978-80-251-2528-1.

pořadech. Vystupuje v hostinci U Halánků na Betlémském náměstí společně se svým spolužákem Františkem Fialou, jehož pozdější umělecké jméno bylo Ferenc Futurista. Josefa Skupu v té době nejvíce přitahovala žánrová rozmanitost tehdy populárních kabaretů, ve kterých se mohly uplatnit i loutky. Tehdy se Skupa seznamuje s kašpárkovským autorem Bohumilem Schweigstillem. Během studentských let ho však zastihla první světová válka. Po několika úspěšných odkladech z důvodů „*slabé fyzické konstrukce*“ musel nakonec narukovat ještě před ukončením studií. I na vojně se stále věnoval „hraní.“ Byly to hlavně figurky na prsty, se kterými pořádal improvizovaná představení pro děti maďarských důstojníků. To mu také později pomohlo k jeho působení v Plzni. Jednoho dne mu kuchař omylem zvrhl hrnec horké kávy na nohu. Pro své zranění se ocitl před komisí, jejímž členem byl i jeden z otců nadšených dětí, které se účastnily Skupových vystoupení. Díky této souhře okolností a přímluvě byl Skupa převelen do Plzně. Zde nastoupil do Škodových závodů jako kreslič a úředník. Naskytla se mu zde možnost spolupracovat s Městským divadlem. V Městské besedě později také poprvé spatřil Loutkové divadlo českých feriálních osad. Zanedlouho předsedkyně dámského odboru, který loutkové divadlo spravoval, Hana Kieswetrová, nabídla Skupovi spolupráci. Divadlo postrádalo výtvarníka. Zde se Skupa poprvé setkal s lidovým loutkářem Karlem Novákem, který tento amatérský soubor vedl v duchu tradičního loutkářství. Skupa však toužil po moderním divadle. Krátce po svém příchodu zmodernizoval jeviště i zákulisí. Zpočátku mluvil jen Kašpárka. Zahrát si s loutkou mu bylo umožněno jen částečně, protože Novákovi, hrdí na své tradiční loutky, mu je z prestiže nedovolili vodit. O to více toužil Skupa po loutce vlastní. Svět loutek Skupu nadchl, později se v něm uplatnil jako výtvarník, dramaturg, režisér a organizátor. Oblibu publika si získala loutka Kukuřičňáka Duhy, který jako strážce pořádku dohlížel na fronty lidí čekajících na válečný kukuřičný chléb. Skupa v něm zesměšnil typ přízemního hlupáka omámeného mocí. Kukuřičňák Duha se zpočátku objevoval pouze v předavcích, které se časem měnily na samostatné kabarety. V nelehké válečné době to byl právě Skupův Kašpárek, který publikum povzbuzoval.

Na podzim roku 1920 se na scéně poprvé objevuje Josef Spejbl, kterého pro Skupu vyřezal Karel Nosek. Byla to postava bez minulosti, ztělesňující obecné lidské vlastnosti, kterého i jeho oděv předurčil pro roli nezařaditelného výstředníka. V této době se Josef Skupa uplatnil také jako ilustrátor (příloha č.13). Díky Skupovi bylo plzeňské divadélko stále populárnější a získávalo si respekt i v uměleckém světě. Svě hlasy loutkám propůjčovali i známí herci z Městského divadla, jako např. Jindřich Plachta a Marie Rosůlková. Honorář za vystoupení byl spíše formální, za dětské představení 10,- Kč a za večerní 30,- Kč. Někdy se hrálo i zadarmo jen pro radost. Skupa úspěšně zahrál i roli vojáka Švejka, který se stal na čas Spejblovým partnerem.

Teprve s příchodem Hurvínka v roce 1926 se všechno mění. Vyřezal ho Gustav Nosek, který se později vytvořil i psa Žeryka a Máničku. Kašpárek a voják Švejk ještě nějaký čas účinkují po boku Spejbla a Hurvínka, ale časem ze scény zcela mizí. V počátcích Hurvínka vodil Ludvík Novák a po něm Táňa Rozmarová. Po jejím odchodu ho přebírá na dalších pětatřicet let Jiřina Skupová, jevištní i životní partnerka Josefa Skupy. Spejbl poprvé vystoupil v Praze 13. prosince 1924 v hotelu Beránek. Zpočátku vystupoval pouze Spejbl, ale později už v doprovodu Hurvínka. Oba dva hrdinové se na pražských jevištích objevují stále častěji a účinkují také v pražském rozhlase. S přibývajícími úspěchy se však Skupovo moderní pojetí divadla začíná rozcházet s tradicí rodiny Novákových. Vyústěním byl odchod Novákovy rodiny z divadla feriálních osad. Pro Skupu nastala obtížná situace, kdy odešli zkušení profesionálové nejen s loutkami, ale i s částí repertoáru. Začali usilovně připravovat nový program a získávat nové členy souboru. Vznikala nová představení, kde se Spejbl a Hurvínk mohli představit již jako sólisté. Josef Skupa napsal se svým přítelem z dětství Frankem Wenigem dvě desítky komedií a revue. Soubor prokázal svoji životaschopnost. V tisku se začaly objevovat pochvaly, ale i kritika a urážky. V říjnu roku 1929 se vypravili na svůj první zahraniční zájezd a zúčastnili se mezinárodního loutkářského kongresu v Paříži. Sklidili velké nadšení a odjízďeli jako vítězové, a to i přes to, že ještě nehovořili cizími jazyky a omezili se pouze na krátké

oslovení publika či pozdrav. Skupovo divadlo začalo po tomto úspěchu připravovat nový projekt pro účinkování v Praze, kde již mělo své diváky.³⁸

V „Hurvínkově památníku“ byl nalezen zápis z 21.9.1929:

*„Hlásíme se uctivě co tlupa naprosto rozštípaných činitelů a očekáváme napjatě Spejbla a Hurvínka v Praze j. h. Podepsáni – Jiří Voskovec a Jan Werich.“*³⁹

V té době zahajovalo sezonu Osvobozené divadlo na velké scéně U Nováků ve Vodičkově ulici. Voskovec a Werich se rozhodli uvést také vystoupení odsvědčeného Josefa Skupy se Spejblem a Hurvínkem. Pro malé diváky se hrálo představení *„Hurvínek a Spejbl malým a velkým dětem“*, pro dospělé *„Utrpení Spejbla a syna jeho“*. Do této doby bylo považováno loutkové divadlo pouze za atrakci. Josef Skupa později získal na ministerstvu osvědčení, že jeho divadlo je umělecky na výši a je tedy profesionální. V době působení Skupova souboru v Praze se mezi loutky začlenila i Mánička a Žeryk. Jejich první vystoupení se uskutečnilo v Radiopaláci a bylo přenášeno i rozhlasem. Skupa dokázal náležitě využít popularity svých svěřenců. Děti si tak mohly pochutnávat na čokoládových Hurvíncích, Spejbl udělal reklamu na kávu a Hurvínek na auto Škodu Populárek (příloha č. 15). Od roku 1932 se počet členů souboru stále zvyšoval až do roku 1943, kdy již měl soubor celkem 13 členů (příloha č. 14). Všichni členové byli vzájemně zastupitelní. V roce 1933 se Josef Skupa se svou ženou účastnili IV. kongresu mezinárodního loutkářského sdružení UNIMA v Lublani. Zde byl také zvolen předsedou této mezinárodní organizace. Poté se soubor vydal na svůj první dlouhodobý profesionální zájezd do Litvy, Lotyšska a Estonska, kde loutkové divadlo do té doby téměř neznali. Zájezd trval měsíc a soubor byl přijat s velkým nadšením. Josef Skupa (obr. 6) se stále snažil

---

³⁸ KIRSCHNEROVÁ, D. *Spejbl a Hurvínek...na nitkách osudu*. 1. vyd. Praha: Computer Press a.s., 2010. ISBN 978-80-251-2528-1.

³⁹ KIRSCHNEROVÁ, D. *Spejbl a Hurvínek...na nitkách osudu*. 1. vyd. Praha: Computer Press a.s., 2010. 13 s. ISBN 978-80-251-2528-1.

hledat nové autory. Oslovil také Karla Čapka, ale ten mu spolupráci pro nedostatek času odmítl.

Během války byl Skupa zatčen a dva roky strávil ve vězení. Byla zatčena i jeho žena, po propuštění pracovala jako dělnice. Loutky Spejbla a Hurvínka v té době skončili také „za mřížemi“ v trezoru plzeňského gestapa. Po válce nalezeny na smetišti, kde je našel malý chlapec. Ten je poznal a předal manželům Skupovým (příloha č. 16). Návrat Josefa Skupy k divadlu byl nejistý, převážně tehdy působil v plzeňském rozhlase. Na přímlovu svých přátel se k divadlu přece jen vrátil. 8. října 1945 se sešla valná hromada loutkářského divadelního družstva Spejbl a Hurvínek, která rozhodla o novém názvu „*Divadlo Spejbla a Hurvínka*.“ Skupovo divadlo také úspěšně podniklo dvakrát zájezd do Anglie. V únoru 1948 byl Josef Skupa jmenován národním umělcem. Stal se vedoucím právě založené loutkářské katedry DAMU. Divadlo však prochází tvůrčí krizí, objevují se i nehurvínkovské tituly. V roce 1951 přicházejí do souboru nadějní loutkoherci Luboš Homola a Miloš Kirschner.⁴⁰

obr.6

Přehled tvorby v příloze č. 2.

Přehled zahraničních zájezdů v období od roku 1926-1954 v příloze č. 3.

---

⁴⁰ KIRSCHNEROVÁ, D. *Spejbl a Hurvínek...na nitkách osudu*. 1. vyd. Praha: Computer Press a.s., 2010. ISBN 978-80-251-2528-1.

4.1.1 Mediální obraz

„Jásot obecenstva, jímž je tato karikatura bezelstného, dobráckého, mnohostranného idiotství vítána i vyprovázena, je důkazem, že tento výtvar přes svou upřílišněnost se přimyká k dnešnímu životu, z něhož byl vyklepán jako prach z koberce.“⁴¹

„Je to bytost vznešené lenivosti a rozhodně nestojí mu nikdy za to, aby se očistil: věčně špinavý, s šosy courajícími se po zemi, klade opatrně dřevák za dřevákem na zem, aby se neupachtil, nikdy nepospíchaje, ale nejraději sedí, neboť tak mu nejlépe chutná potěšení poslouchat sám sebe. A mluví – ach mluví nejkrásněji nakřáplým basem hluboké pravdy, jichž vyjadřování je vlastní jen jemu. Všecek prodchnut úctou k vlastní osobě a vznešenému poslání, za kterým ho Skupův vtip a páně Noskova řezbářská ruka přivedly na ten boží svět, obrací se k svým národům, aby ze sebe vydával bujaré písně a klábosení za účelem chechtby, a vyzývá veškerá svá naslouchátka, pozorovány a divizny ke slezině.“⁴²

„Proti Hurvínkovi poklesl dnes červenolící, trochu šilhavý Kašpárek hluboko ve vážnosti a významu, vystupuje skoro stísněně a ostrá červeň na jeho lících bude brzy asi pokládána za projev studu, že se dal šťastnějším nástupcem překonat a vytlačit stranou do nicotné podružnosti...“⁴³

„Hurvínek mne nikdy nevytlačil a nevytlačí z přízně dětí. Přežil jsem již mnoho generací a ještě více jich přežiji. Jak dlouho bude žít Spejblova rodina, to je otázka... Neláká mne býti blbem, kterým je Spejbl, a blahorečím osudu, že jsem se nenarodil synem blba se všemi vyhlídkami na následky dědičnosti.“⁴⁴

---

⁴¹ Ema Tetíková, Lidové noviny 5.8.1925 z GRYM, P. *Divadlo dřevěných hvězd*, 1. vyd. Praha: Merkur, 1990. 14 s. ISBN 310009782.

⁴² Ing. Karel Lhota, Salon č. 2, 1926 z GRYM, P. *Divadlo dřevěných hvězd*, 1. vyd. Praha: Merkur, 1990. 7 s. ISBN 310009782.

⁴³ Jindřich Vodák, České slovo 8.6.1929 z GRYM, P. *Divadlo dřevěných hvězd*, 1. vyd. Praha: Merkur, 1990. 15 s. ISBN 310009782.

⁴⁴ Naše loutky č. 1/V. 1929-1930 z KIRSCHNEROVÁ, D. *Spejbl a Hurvínek...na nitkách osudu*. 1. vyd. Praha: Computer Press a.s., 2010. 7 s. ISBN 978-80-251-2528-1.

„Skupa je dobrým koštěm a je to kumštýř dobový. Kdyby v budoucnu bylo třeba rváti se za naše národní a lidské hodnoty, jak by zcela jistě obrátil jeho Hurvínek i jeho taťulda Spejbl a jak by si přibrali k triumvirátu zase toho věčného Kašpárka do fronty proti všem, kteří by škodili tomu našemu češství.“⁴⁵

„A aby zase na nejmenší se dostalo špatnosti nejvíce, vyskytly se - zase - mezi středoškolskou inteligencí - lidé, kteří záměrně podvracejí úctu k rodičům pomocí loutek. Špejbl - figura pitomého tatínka, a Hurvínek - figura stejně pitomého, ale přitom mazaného synka, jsou předváděni naší mládeži. Kritika je vynáší do nebe, pořádají se zájezdy do ciziny, a tak z Plzně rozlévá se zkáza mládeže daleko široko.“⁴⁶

„Čechům přeje štěstěna. Mají umělce loutkáře velkého stylu a tím jest Josef Skupa. To, o čem loutkářská věda mluví, o čem se v touze rozplývají, všechny teorie - to máte u něho realizováno. Ale nejen to, ale mnohem víc. Co o něm mnohem - víc - míním, nedovedu popsati. To jsou prostě zázraky. Ty figurky, to je něco absolutního. Na mou duši, každý to musí pocítit... Z těch smutně blbých tváří a gest, prýští tolik zdravého humoru - člověka to nějak zespodu uchopí a zvedne. Nečekejte nějaké občasné spršky vtipů, neposuzujte je také dle point - to by nic nebylo, stačí je jen pozorovat - jak hrají - to je více, to je absolutní humor jako u Chaplina, Grocka... Je tomu již dávno, co jsem je viděl, ale vím, že mi ještě dnes oči září, když o nich píši...“⁴⁷

---

⁴⁵ Dr. Jindřich Veselý, Loutkář č.5. XVBI.1929/30 z KIRSCHNEROVÁ, D. *Spejbl a Hurvínek...na nitkách osudu*. 1. vyd. Praha: Computer Press a.s., 2010. 12 s. ISBN 978-80-251-2528-1.

⁴⁶ A. Havelka, Vlajka 17.8.193 z GRYM, P. *Divadlo dřevěných hvězd*, 1. vyd. Praha: Merkur, 1990. 40 s. ISBN 310009782.

⁴⁷ Vogel Trautgott, spisovatel, Curych - Švýcarsko z GRYM, P. *Divadlo dřevěných hvězd*, 1. vyd. Praha: Merkur, 1990. 40 s. ISBN 310009782.

„Skupovo divadlo je dle mého nejlepší a nejloutkovější. Hrál bych raději s takovými loutkami, než se živými herci!“⁴⁸

„Milý Hurvíнку a Spejble, přijďte zase brzy nás rozveselit a potěšit. Zanechali jste tu mnoho přátel, kteří nikdy nezapomenou Vašeho humoru zdravého a svérázného, který si podmanil nejen nás, ale i Paříž. Udělal jste nám velkou radost a ukázal taky v Paříži, jaké umělecké citění je u nás doma, jakou fantasií a originalností je prodchnut český umělec. Blahopřeji Vám k úspěchům hluboce zaslouženým, kterých jste v Paříži vydobyl a přeji Vám další úspěchy, které Vás jistě budou provázet.“⁴⁹

„Uviděl a obdivoval jsem plzeňské loutkové divadlo v Paříži. S radostí setkávám se s ním znovu v Liège a půjdu se naň podívat s radostí všude, abych projevil obdiv jeho vtipnosti, originalitě a virtuositě.“⁵⁰

„Po představení je Skupa obléhán a neví, s kým má dřív promluvit. Mnoho lidí žádá o představení. Skupa má doslova plné ruce vizitek – „Journal“ žádá prodloužení pobytu v Paříži, nabízí také divadlo v Champs-Élysées, v němž hrálo světové divadlo slavné italské „Dei Piccoli“ ...téhož dne dochází Skupovi

---

⁴⁸ Gaston Batty, ředitel avantgardního divadla „Pigalle“, Paříž z GRYM, P. *Divadlo dřevěných hvězd*, 1. vyd. Praha: Merkur, 1990. 40 s. ISBN 310009782.

⁴⁹ Pavla Osuská, choť velvyslance ČSR, Paříž z GRYM, P. *Divadlo dřevěných hvězd*, 1. vyd. Praha: Merkur, 1990. 40 s. ISBN 310009782.

⁵⁰ Justin Godard, bývalý ministr, čestný předseda mezinárodního svazu loutkářů, Paříž z GRYM, P. *Divadlo dřevěných hvězd*, 1. vyd. Praha: Merkur, 1990. 41 s. ISBN 310009782.

pozvání od ředitele Folies Bergére, aby se dostavil k jednání o angažování pro příští sezonu. “⁵¹

„Nejdříve přišel Spejbl, který má být typem Plzeňáka. Pitomeček hloupě mudrující, poklidný rozumbrada, nesoucí znaky následků plzeňského piva, oblečený v pomačkaný redingot, v němž plzeňští měšťané navštěvovali Měšťanskou besedu. Pak stvořil ještě pitomějšího Hurvínka. A vy, Plzeňáci, tak nadšeně tleskáte, když se vám posmívá a dělá si z vás blbečky? Jen zednářská drzost může pokládat Spejblovo idiotství za typicky české. “⁵²

„Zednář Skupa, doporučený bývalým ministrem národní osvěty školám, šířil kult nejdokonalejších blbů a regenerátorů Špejbla a Hurvínka, aby jejich ctitelé a odchovanci se stali co nejméně chápajícími, zbylými otroky židovského jha, až dorostou... “⁵³

„Zavděčil byste se českým rodičům, kdybyste jim podal „slavný“ pane prof. Skupo vysvětlení, do kterého slovníku jste chodil na jména svých „českých“ loutek Hurvínka a Spejbla. My to neumíme odvozovati od jiného, než od německého Hure a speian. Proto, než budeme poučení o jiném, myslíme, že obludy podobné spíše potracenému embryu, než českým loutkám a se jmény tak sprostými, jsou naprosto nevhodným prostředkem pro vzdělání české mládeže

---

⁵¹ Programová brožura. Archiv Divadla S+H z GRYM, P. *Divadlo dřevěných hvězd*, 1. vyd. Praha: Merkur, 1990. 41 s. ISBN 310009782.

⁵² Hájek, Vlajka 22.10.1939 z GRYM, P. *Divadlo dřevěných hvězd*, 1. vyd. Praha: Merkur, 1990. 40 s. ISBN 310009782.

⁵³ Telegraf 10.2.1940 z GRYM, P. *Divadlo dřevěných hvězd*, 1. vyd. Praha: Merkur, 1990. 41 s. ISBN 310009782.

a že pro svůj židobolševický cynismus by měly být vykážány jen do absurdních anglických kořalen.“⁵⁴

„Odvážel jsem si z Československa mnoho dojmů a zkušeností. Byl jsem v zemi, kde lidé opravdu milují loutky, kde loutkové divadlo má všechna práva a kde je plně oceňováno. Odvážel jsem si vzpomínky na mnoho líbezných loutek – a přece jako symbol a předznamenání nad tím vším stojí u mne především Spejbl (...). Loutku titulárního rady jsem vytvořil podle vzoru českého Spejbla. Byl to tedy po Hurvínkovi druhý tak říkajíc nemanželský Spejblův syn.“⁵⁵

„Původně nebyl Hurvín v žádném příbuzenském vztahu ke Spejblovi. Měl to být jakýsi kontrast dvou měšťáckých typů. Spejbl, jak už jsem řekl, pivní mudrc, a naproti tomu Hurvín, takový velkoměstský ferina. Teprve časem se z nich vyklubali otec a syn, ale to si vlastně vynutilo obecenstvo samo.“⁵⁶

Vzpomínky Růženy Rosůlkové na Skupu z poválečných let:

„To jsme se sešli snad už jen jednou dvakrát a doby Skupova mladického žertování jako by byly už dávno ty tam. To už byl Skupa podstatně jiný. Stejně dobrosrdečný, ale nějak vážnější... Ony ty velké pocty, které s sebou nesou také velkou odpovědnost, nejsou vždy a pro každého požehnáním. Někdy mívám pocit, že to, co bývalo při Skupových začátkách zcela nezávazné, přirozené a uvolněné, začalo se později, když dosáhli úspěchů a slávy, z různých stran nesprávně

---

⁵⁴ Vlajka Praha, 21.4.1940 z GRYM, P. *Divadlo dřevěných hvězd*, 1. vyd. Praha: Merkur, 1990. 41 s. ISBN 310009782.

⁵⁵ S. V. Obrazcov, Herec s loutkou, Praha 1947 z GRYM, P. *Divadlo dřevěných hvězd*, 1. vyd. Praha: Merkur, 1990. 15 s. ISBN 310009782.

⁵⁶ Z rozhovoru s prof. Skupou, Kultura č.3/1957 z GRYM, P. *Divadlo dřevěných hvězd*, 1. vyd. Praha: Merkur, 1990. 20 s. ISBN 310009782.

vykládat, vydávat za něco jiného, a dokonce i zneužívat. Najednou měl každý, kdo se jenom kolem Skupy mihl, velké zásluhy. Najednou se i Skupovi začaly připisovat takové zásluhy a úmysly, jaké v počátcích vůbec neměl. Na jeho zásluhách snad nic neubírá to, že na začátku šlo všem jenom o dobrou pohodu a zábavu, protože skrytým motivem jejich snažení bylo porozumění mezi lidmi, upřímný kamarádský vztah mezi jevištěm a hledištěm, a to také není málo. V tom asi také byla hlavní síla, přitažlivost a veliký přínos té malé scénky, jejíž atmosféra přežívala ve Skupově práci celá dlouhá léta, a myslím, že se udržuje dodnes. Ne nadarmo se říká, že čím navařeno, tím starý hrnec voní.“⁵⁷

Předseda vlády prof. Josefu Skupovi:

„Vážený mistře,

Vláda Československé republiky se usnesla na svém zasedání dne 3. února 1948 udělit Vám titul „národního umělce“ jako tvůrci nového druhu loutkového umění a autoru znárodnělých loutkových postav Spejbla a Hurvínka. Blahopřeji Vám srdečně k této poctě, která je spravedlivým oceněním Vaší mnohaleté umělecké práce, prodchnuté zdravým lidovým humorem a mající ohlas vskutku v nejširších vrstvách našeho lidu, počínaje nejmladšími jejich příslušníky. Přijměte, prosí, mé upřímné pozdravy a přání zdraví a tvůrčích sil.

Gottwald“

V Praze dne 4. února 1948 ⁵⁸

---

⁵⁷ GRYM, P. *Hovory u Spejblů*. 1. vyd. Praha: Západočeské nakladatelství, 1990. 48 s. ISBN 44-517-90.

⁵⁸ GRYM, P. *Divadlo dřevěných hvězd*, 1. vyd. Praha: Merkur, 1990. 87 s. ISBN 310009782.

4.2 Miloš Kirschner

Miloš Kirschner se poprvé setkal s Josefem Skupou v amatérském loutkovém divadle Kirschnera seniora v Praze – Libni. Již tehdy mezi nimi došlo ke kurióznímu rozhovoru.

„Dávali jsme tenkrát představení pro děti a já mluvil snad všechny dřevěné role. Profesor Skupa mě vyzval, abych řekl něco jako Kašpárek. Jen tak na ukázkou. Chtěl patrně udělat radost mému tatínkovi, který se mu chtěl zase pochlubit hereckými ambicemi synstva. Poněkud rozechvěn jsem se dal do díla. Když se na scéně objevila loutka Kašpárka, zaimprovizoval jsem jakýsi uvítací projev. Byl jsem v nejlepším, když se objevila další loutka. Nezbyvalo mi než svést dialog. Chtěl jsem se přece blýsknout a také jsem chtěl nahrát dalšímu vodiči, aby mohl předvést své umění. Bezprostřednost situace a osobnost Skupova navodila takovou atmosféru, v níž byla prolomena veškerá oficióznost. Skupa se smál od plic. Pro mě to byl velký zážitek. On se totiž opravdu srdečně rozchechtal. Po vystoupení ke mně přišel, poklepal mi na rameno a řekl: „Chlapče, děláš to dobře. Hned bych ti to svoje divadlo předal.“ Stál jsem ohromen, neschopen slova. A Skupa vtipně dodal: „Jenže to nejde, ono už není moje, ono je družstevní.“⁵⁹

Svým působením u divadla si v mládí nebyl vůbec jistý. Původně studoval právnickou fakultu Univerzity Karlovy, ze které byl před dokončením studia vyloučen. Oslovil profesora Skupu, kterého znal již dříve od svého otce, zda-li by mohl být přijat do jeho souboru. Příslušným úřadem práce však jeho přidělení do souboru nebylo pro jeho minulost schváleno. Profesoru Skupovi se však žádost podařilo prosadit. Podobné začátky měl v souboru i další budoucí dlouholetý člen Miroslav Vomela, pozdější vodič Spejbla. Zpočátku Skupa svěřuje alternaci Spejbla a Hurvínka Miloši Kirschnerovi pouze anonymně. Poté Skupa dostává

---

⁵⁹ GRYM, P. *Hovory u Spejblů*. 1. vyd. Praha: Západočeské nakladatelství, 1990. 94 s. ISBN 44-517-90.

infarkt a existence divadla je ohrožena. Miloš Kirschner za něj zaskakuje ve všech představeních „na živo“. Další zkouškou pro něho byl zájezd do Bukurešti na IV. mezinárodní festival mládeže a studentstva, kterého se Skupa ze zdravotních důvodů nemohl zúčastnit. Kirschner se cestou zabýval myšlenkou, aby mohli jejich hrdinové promluvíti více v cizím jazyce. S překladem textu do několika světových jazyků mu pomohli jeho spolucestující ve vlaku, cestovatelé Hanzelka a Zikmund a také houslový virtuos Josef Suk, kteří se festivalu také zúčastnili. Po ukončení psal zahraniční tisk o velkém úspěchu českých loutkářů. Jméno Miloše Kirschnera však nikde nezaznělo. Tímto položil základy tradice cizojazyčné interpretace textů. Od té doby hrají tito klauni vždy v jazyce té země, ve které hostují. Divadlo postupně hostuje v Paříži a Londýně. Josef Skupa je také přítomen, ale cizojazyčnou interpretaci již přenechává svému žákovi. K hlavním hrdinům přibyla předchůdkyně Bábinky paní Drbálková, kterou ztělesňovala Míla Mellanová. Ke změně dochází i u Hurvínka. Jeho vodičem se stává po Jiřině Skupové Bohuslav Šulc. Nový dramaturg Jaroslav Janovský vystřídal Mílu Mellanovou.⁶⁰

V předsálí divadla se na vývěsce objevuje text, kterým se Skupa zcela veřejně přihlašuje ke svému nástupci: „*Oznamuji maminkám a tatínkům a všem dospělým našim návštěvníkům, že pro hru se Spejblem a Hurvínkem jsem konečně našel výborného svého nástupce s. Miloše Kirschnera... Našel jsem konečně a vychoval jsem si svého pokračovatele, jak mi radili přátelé z obecnstva. Zůstáváme těsnými spolupracovníky a jsem rád, že Hurvíněk a Spejbl žijí dál ku potěše Vaší i mojí.*“⁶¹

Dne 8. ledna 1957 podlehl Josef Skupa ve věku 64 let záchvatům mrtvice a byl pochován v Plzni (příloha č.17, 18). Někteří konkurenti včetně Jiřiny

---

⁶⁰ KIRSCHNEROVÁ, D. *Spejbl a Hurvíněk...na nitkách osudu*. 1. vyd. Praha: Computer Press a.s., 2010. ISBN 978-80-251-2528-1.

⁶¹ KIRSCHNEROVÁ, D. *Spejbl a Hurvíněk...na nitkách osudu*. 1. vyd. Praha: Computer Press a.s., 2010. 30 s. ISBN 978-80-251-2528-1.

Skupové zastávali názor, že by Spejbl a Hurvíněk měli ukončit svojí divadelní pouť. Na přání prof. Skupy zodpovědnost za ně přebírá Miloš Kirschner (příloha č. 19). Novou ředitelkou divadla byla jmenována Jiřina Skupová.

Po smrti prof. Skupy začala v divadle výrazně působit tvůrčí skupina Salamandr, jejímiž členy byli hlavní představitelé souboru. Původně ji zakládali s úmyslem působit i mimo divadlo jako autorský kolektiv, který hledá nové možnosti divadelní tvorby. Skupova smrt je však přiměla věnovat všechny své síly ve prospěch Spejbla a Hurvínka. Během jejich činnosti se v divadle začalo uplatňovat jako nový prvek černé divadlo. Společná činnost Salamandru pomohla divadlu překlenout několik kritických let po smrti prof. Skupy. Díky Kirschnerovu nadání pro jazyky divadlo často organizuje zájezdy do zahraničí, kde ho čekalo vděčné obecenstvo. K třicátému výročí zahraničních zájezdů soubor zorganizoval slavnostní představení. Repertoár divadla se vyvíjel ve dvou liniích. Vznikaly hry původní pro běžný provoz divadla a pro zájezdy bylo nutné zajistit dostatek loutkářských „*varietních*“ čísel a dialogů. V září 1961 skupina Salamandr ukončila svoji činnost. Několik divadelních her napsal pro divadlo také František Nepil. Byl autorem celé řady spejblovo-hurvínkovských dialogů, které vyšly na gramofonových deskách. S divadlem jsou spojeny také začátky jedné z českých moderních jazzových kapel S+H Q/SHQ. Kapela „*na živo*“ doprovázela představení „*Spejblovo zmatiné*.“ Jejich originální autorská hudba byla součástí mnoha dalších her, ale už pouze v reprodukované podobě. Jiřina Skupová odešla do důchodu 1. prosince 1962 a novým ředitelem se stal dr. Ota Pop. V divadle působí také nový dramaturg J. A. Novotný

Miloš Kirschner a Miloš Haken uvádějí jako autoři novou hru „*Srdečné metamorfózy*“. Spejbl a Hurvíněk jsou v této hře poprvé svými vodiči přineseni na předscénu, kde komunikují mezi sebou, ale promlouvají také k divákům a hovoří i se svými vodiči. Kirschnerovy dialogy byly moudré, vtipné, výstižné a v politickém klimatu té doby i odvážné. Pro divadlo napsal Jaroslav Dietl inscenaci „*Tajemství cirkusového klauna a jeho sedmi špagátů*.“ Kritikou byla ohodnocena jako moderní, ale pro dětského diváka nesrozumitelná. Ke

spokojenosti celého souboru v roce 1966 prozatímně přebírá vedení divadla Miloš Kirschner. O rok později je oficiálně jmenován ředitelem.⁶²

*„Konečně tak mohl, takřka po patnácti letech interpretace S+H a deset let po veřejném prohlášení za Skupova nástupce, samostatně a s konečnou platností rozhodovat o postavách, s nimiž se už dávno herecky ztotožnil. V každém případě však tato změna přinesla vyjasnění a zjednodušení veškeré divadelní práce, která předchází tomu, co vidí divák na jevišti.“*⁶³

V létě roku 1966 nastoupila do divadla Helena Štáchová, absolventka loutkářské fakulty DAMU. Pro svůj mimořádný herecký talent se brzy ujala role Máničky za Boženu Welekovou, která odešla do důchodu. Ve stejné době nastupuje do divadla Zdeněk Juřena jako nový šéf výpravy. V tomto období mělo divadlo možnost podniknout opravdu vyjímečné zájezdy. Hostovalo nejen v NDR, ale také v USA, Kanadě, Norsku v Egyptě a Indii. Díky jazykové přizpůsobivosti Miloše Kirschnera byli jeho hrdinové i zde pro diváky srozumitelní a zcela si získali jejich srdce. Divadlo poté dostalo oficiální pozvání na festivaly ve Waterloo v Ontariu a ve Washingtonu a naši vlast mělo reprezentovat na Světové výstavě Expo 67 v Montrealu. Soubor zde celkem odehrál 40 vyprodaných představení a natočil šest televizních pořadů. Zde také Amerika spolu s návštěvníky z celého světa objevila Spejbla a Hurvínka.

V roce 1970 byla na IV. Skupově Plzni uvedena premiéra hry *„Dějiny kontra Spejbl“*, kde získala i cenu. Krátce poté byla však cenzurou zakázána. V témže roce divadlo natočilo svůj první třináctidílný večerníkový seriál pro Československou televizi. Na popud Heleny Štáchové se k hlavním hrdinům přidává i paní Kateřina. Fyzickou podobu jí dal Zdeněk Juřena a hlas propůjčila, stejně jako Máničce Helena Štáchová (příloha č. 20). Do repertoáru přispěl

---

⁶² KIRSCHNEROVÁ, D. *Spejbl a Hurvínk...na nitkách osudu*. 1. vyd. Praha: Computer Press a.s., 2010. ISBN 978-80-251-2528-1.

⁶³ GRYM, P. *Klauni v dřevácích*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1988. 218 s. ISBN 402-22-856.

i Bohuslav Šulc svými novými autorskými čísly. Byla to hudební kreace Louise Armstronga, komické duo Laurela a Hardyho, scénka Charlieho Chaplina či satirická scéna s Napoleonem. Šulcovy sólové pantomimy byly vtipné a poeticky laděné. V roce 1973 získal na Skupově Plzni cenu za individuální herecký výkon. Novým režisérem se v této době stává Karel Makonj. Je natočen další seriál televizních večerníčků pod názvem „*Znovu u Spejbla a Hurvínka*“, tentokrát již barevně. Tato série je reprízována dodnes. V květnu roku 1974 byla uvedena nová hra pro děti „*To je něco pro Hurvínka*“, která měla být oslavou starých loutkářů a děti seznámit s prostředím dávných poutí a jarmarků. V této hře se poprvé představili nováčci René Hájek a Martin Klásek. Do souboru přichází Květa Plachetková a nadšený loutkoherec amatér Miroslav Huňka, který jako výborný technolog vystřídal Jana Klose. Máničku vodí Květa Plachetková, René Hájek převzal paní Kateřinu a v alternaci také Spejbla. Za účasti nových členů soubor nastudoval dětské představení „*Broučci*“. V den premiéry 6. prosince 1974 se v předsálí objevilo prohlášení Miloše Kirschnera, kterým obecnstvu oznamoval, že se v rolích Spejbla a Hurvínka představí nový interpret Martin Klásek. Podobně tomu bylo také na jaře roku 1956.

V sezóně 1986/87 tvoří umělecký soubor divadla 17 členů (národní umělec Miloš Kirschner, zasloužilý umělec Luboš Homola, zasloužilý umělec Bohuslav Šulc, Helena Štáchová, Martin Klásek, René Hájek, Miroslav Huňka, Radko Haken, Miroslav Polák, Květoslava Plachetková, Karel Hanc, Kateřina Vostřelová, Marius Hájek, Jiří Středa, Dušan Soták, Miroslav Černý, Pavel Grym, příloha č. 21).

Po smrti Josefa Skupy, který těmto loutkám vdechl duši a optimistický humor, naši hrdinové tak trochu znejistěli. Postupem času však nabrali nový dech a odvážně se „poprali“ s problémy doby i sami se sebou. Pod vedením Miloše Kirschnera se z nich staly postavy spíše groteskní, ale stále milé a divákovi blízké.⁶⁴

---

⁶⁴ GRYM, P. *Divadlo dřevěných hvězd*, 1. vyd. Praha: Merkur, 1990. ISBN 310009782.

Přehled tvorby uveden v příloze č. 3.

Přehled zahraničních zájezdů v období od roku 1955-1987 v příloze č. 4.

Seznam dvaceti nejúspěšnějších her, reprízovaných na českých a slovenských scénách, v letech 1930-1987 v příloze č. 5.

4.2.1 Mediální obraz

Adresováno Čs. Televizi

„Vážená redakce,

V Brně dne 7.12.1979

Asi od konce t.r. běží ve „Večerníčku“ příhody Spejbla a Hurvínka. Všechny tyto příhody byly zatím co do charakteristiky jednotlivých postav založeny na schématu:

- 1. Spejbl-otec-blbec, lenoch, v nejlepším případě nemotora.*
- 2. Hurvíněk-syn-vždy přemýšlivý, poctivý, chytrý, skromný, pamětlivý a předvídavý, vždy rozumově předčící otce (případ, kdy Hurvíněk nanosil uhlí, byl doprovázen takovými okolnostmi, že o superioritě Hurvínka nemohli mít děti pochyb). O prostém, resp. Normálním vztahu mezi rodičem a dítětem, tj. o vztahu, ve kterém se dítě-at' se to autorovi příhod či redakci „večerníčku“ líbí či nikoliv-vždy převážně učí a dělá tudíž také více chyb než rodiče, o takovém vztahu zřejmě autor pořadu nehodlá uvažovat.*

Doufám však, že popsané okolnosti přece jen uváží „pedagogický duch“ redakce. Pokud jde o dramaturgické pěstování smyslu pro žert a komiku, nelze je za těchto okolností deformovaného základního vztahu jednajících osob vůbec hodnotit.

S pozdravem

*Ing. J. T., Brno*⁶⁵

---

⁶⁵ GRYM, P. *Divadlo dřevěných hvězd*, 1. vyd. Praha: Merkur, 1990. 128 s. ISBN 310009782.

„Denně krátce před sedmou hodinou se téměř v každé domácnosti rozzáří televizní obrazovky, které k sobě lákají ty nejmenší očekávající netrpělivě, jakou pohádku jim na dobrou noc přinese důvěrně známý panáček s papírovou čepicí. O oblibě televizních večerníků mezi malými i dospělými diváky je snad zbytečné hovořit. Televizní průzkumy dokazují, že patří vůbec k nejsledovanějším pořadům. Televizní pracovníci se však zamyslili nad jistou otázkou-kterého hrdinu mají děti nejraději. Výsledky překvapily. Sociologický průzkum mezi dvěma tisíci dětmi prokázal, že pořady, které se líbí dospělým, se netěší největšímu zájmu dětí. Nezvítězil ani maxipes Fík, ani Křemílek s Vochomůrkou nebo Rumcajs s Mankou, ale dvě populární loutky - Spejbl a Hurvínek. Tedy hubaté dítě a těžkopádný otec. Kde však zůstává výchovný efekt?“⁶⁶

„Za padesát let svého trvání prošlo Divadlo Spejbla a Hurvínka výraznou generační proměnou, jež se stala základem jeho osobitě se vyvíjejícího uměleckého profilu, který při zachování tradice půvabných dřevěných protagonistů reaguje na současné problémy a potřeby naší socialistické společnosti. Divadlo Spejbla a Hurvínka pod vedením uměleckého vedoucího zasloužilého umělce Miloše Kirschnera po dlouhou dobu svého působení pomáhá vychovávat a vzdělávat dětského diváka a vede jeho první kroky cestou umění. Díky loutkovým hrdinům se jméno Československé socialistické republiky zapsalo do mysli malých i velkých diváků celého světa. Dnes můžeme plným právem potvrdit, že Divadlo Spejbla a Hurvínka získalo za 50 let své záslužné činnosti významné a trvalé místo v československém divadelnictví.“⁶⁷

„Reakce obecnstva, ve kterém byli japonští tatínkové, maminky a děti, byla naprosto stejná jako u našeho publika. Můžeme se o tom přesvědčit

---

⁶⁶ Učitelské noviny 7.2.1980, roč. 30., čís. 6 z GRYM, P. Divadlo dřevěných hvězd, 1. vyd. Praha: Merkur, 1990. 128 s. ISBN 310009782.

⁶⁷ Z dopisu ministra kultury ČSR dr. Milana Klusáka ze dne 17.10.1980 z GRYM, P. Divadlo dřevěných hvězd, 1. vyd. Praha: Merkur, 1990. 130 s. ISBN 310009782.

z dokumentárního filmu, který o naší cestě natočila Helena Třeštíková a kameraman Jan Vaniš. Jen během oněch tří zájezdů jsme se hráli na 180 představení, které shlédlo více než sto tisíc diváků.“⁶⁸

4.3 Martin Klásek

„Matně si vzpomínám, že jsem Spejbla a Hurvínka poprvé uviděl v knížce Franka Weniga „Spejbl, Hurvíněk a Kašpárek na cestách“ s půvabnými ilustracemi Josefa Skupy. Mohlo mně být tak osm let. „Na živo“ jsem měl možnost je spatřit až o pár let později v jejich pražském působišti, a to ve večerní komedii Miloše Kirschnera „Mnoho Spejblova povyku pro nic“. Bylo to pro mě setkání naprosto fascinující, neboť jsem tehdy objevil, že toto loutkové divadlo není jen pro malé děti, ale že svou poetikou, humorem a profesionalitou oslovuje obecnost všech věkových kategorií. Tehdy jsem poprvé zauvažoval, že pokud se budu profesionálně věnovat divadlu, pak to bude divadlo marionetové.“⁶⁹

Martin Klásek se stal důstojným nástupcem Miloše Kirschnera (příloha č.22). Stal se i vedoucím uměleckého souboru, je autorem a režisérem několika her, na kterých spolupracoval s Helenou Štáchovou. V té době se uskutečnil zájezd do NDR, kde členy souboru zaskočila nepříjemná zpráva o požáru jejich autobusu s loutkami a rekvizitami. Osamělý řidič nemohl požáru zabránit, vše shořelo. Zájezd byl přerušen a soubor se vrátil domů. Zbývaly mu tři týdny do dalšího dlouhodobého turné po tehdejších západním Německu. Všichni členové divadla neúnavně pracovali na tvorbě nových loutek a rekvizit. Významnou pomoc poskytlo také Vinohradské i další pražská divadla. Divadlo tak mohlo splnit svůj smluvní závazek. Spoluautorem další divadelní hry „*Hurvínkova*

---

⁶⁸ KIRSCHNEROVÁ, D. *Spejbl a Hurvíněk...na nitkách osudu*. 1. vyd. Praha: Computer Press a.s., 2010. 48 s. ISBN 978-80-251-2528-1.

⁶⁹ KIRSCHNEROVÁ, D. *Spejbl a Hurvíněk...na nitkách osudu*. 1. vyd. Praha: Computer Press a.s., 2010. 45 s. ISBN 978-80-251-2528-1.

strašidylka“ se stává spolu s Milošem Kirschnerem i Pavel Grym. V této hře si také zahrál František Filipovský. Pavel Grym spolupracoval s divadlem dalších dvacet let. Napsal řadu divadelních her, knih a rozhlasových pásem. Stal se zasvěceným historikem divadla, jehož vývoji věnoval řadu publikací. V tomto období byl významnou oporou souboru Miloš Haken. Působil zde jako režisér, autor a také jako herec. K nastudování dalších her si vedení divadla přizvalo z hradeckého souboru Drak režiséra Josefa Kroftu. V jeho režii vznikl reprezentační pořad „*Kaleidoskop 78*“, který divadlo předvedlo při plánovaném zájezdu do Japonska. Zde Spejbl a Hurvínek poprvé promluvili japonsky. Pořad byl mimořádně úspěšný na domácí i zahraniční scéně. Divadlo dostalo opět pozvání na dvouměsíční turné do Japonska v roce 1980, 1982 a také 1986. Celkem zde odehráli 180 představení.

Do této doby v divadle převládá repertoár pro děti. S příchodem Josefa Středy jako režiséra se autoři pokouší oslovit také dospívající mládež. V roce 1979 měla premiéru „*Hurvínkova diskotéka*“ autorů Miroslava Šimka a Josefa Fouska. Hra byla netradičně proložena vstupy diskžokejů, za doprovodu nejnovějších zahraničních skladeb té doby. Na originální hudební složce představení se podílela skupina Olympik, což nepochybně přispělo k atraktivitě představení. Ve spolupráci s Klubem mladých diváků tuto hru shlédly tisíce mladých lidí, kteří by jinak do loutkového divadla vůbec nepřišli.

Na Mezinárodní televizní festival v Monte Carlu připravilo Divadlo S+H galaprogram československých umělců pod názvem „*Z Prahy až do Monte Carla*“. Helena Štáchová a Miloš Kirschner celý pořad moderovali ve francouzštině prostřednictvím Spejbla, Hurvínka a Máničky. Sklidili mimořádný ohlas. Sezonou 1980/1981 Spejbl a Hurvínek dovršil již padesát let své profesionální činnosti. K tomuto výročí byla otevřena výstava v Muzeu loutkářských kultur v Chrudimi. Koncem této sezony byl Miloš Kirschner jmenován národním umělcem. Po delší pauze se do divadla vrátil Miroslav Polák, který je i v současnosti interpretem psa Žeryka, ale i neobsazovanějším

mluvičem souboru a tiskovým mluvčím divadla (příloha č. 23). Na své první setkání s Josefem Skupou vzpomíná následovně:⁷⁰

„Všechno začalo už v dětství. Rodiče měli obchod s knížkami na Vinohradech, nedaleko Divadla Spejbla a Hurvínka. V knihkupectví jsem s rodiči trávil hodně času. Zde jsem se také setkával s osobnostmi, které bych jinak nepoznal. Nejvíce mne zaujal profesor Josef Skupa, který si k nám chodil pravidelně kupovat knihy. V dlouhém kabátě, vždy dobře naladěný, občas utrousil nějakou veselou historku nebo vtip. Na jeho pozvání jsem chodil často a rád za Spejblem a Hurvínkem do divadla. Setkání s panem Skupou mě ovlivnilo natolik, že jsem později vystudoval Divadelní fakultu a nastoupil do Divadla Spejbla a Hurvínka. V té době jsem ještě netušil, že se Žeryk stane mým věrným kamarádem na tolik let.“⁷¹

V květnu 1986 Hurvínek oslavil své šedesáté narozeniny. K tomuto jeho kulatému výročí divadlo věnovalo mimořádné představení „Z Plzně do Prahy.“ V roce 1986 době se divadlo již počtvrté vypravilo do Japonska. Odehrálo zde 72 představení kombinovaného pořadu pro děti a dospělé „Kaleidoskop 86“, který zhlédlo celkem 39 tisíc diváků. Rok poté divadlo uvedlo pásmo k 95. výročí narození Josefa Skupy s názvem „Sólo pro Josefa Skupu.“ V této době se rozvíjí spolupráce se Supraphonem. Zde se stávají spoluhráči Spejbla a Hurvínka známí herci, jako Svatopluk Beneš, Vladimír Brodský a Rudolf Hrušínský.

Divadlo absolvovalo pravidelné podzimní turné po Německu, kterého se již Miloš Kirschner ze zdravotních důvodů nezúčastnil. Pro Martina Kláska to byla první samostatná premiéra v zahraničí, ve které uspěl. Po 17. listopadu 1989 návštěvnost stále klesá. Divadlo se snažilo obohatit svůj repertoár a zaujmout

---

⁷⁰ KIRSCHNEROVÁ, D. *Spejbl a Hurvínek...na nitkách osudu*. 1. vyd. Praha: Computer Press a.s., 2010. ISBN 978-80-251-2528-1.

⁷¹ časop. *Hurvajz* 5/1998, č.5, s. 7

více diváků. Z bývalého hasičského skladu nad hlavním sálem, vzniklo malé studio. Zde měli tvůrci a herci možnost vyzkoušet i jiné žánry s možností přímé komunikace s divákem. Z důvodu nízké návštěvnosti zde bylo odehráno pouze několik představení. Od Divadla S+H diváci vždy očekávali přítomnost těchto dvou hlavních hrdinů, kteří v této inscenaci však neúčinkovali. To byl také důvod, proč tento zcela jiný žánr v divadle neuspěl.

V roce 1992 podniká divadlo svůj první zájezd do Mexika a Španělska. Pro velký ohlas u diváků bylo turné o týden prodlouženo. V této době ze souboru po třiceti letech odchází Bohuslav Šulc, který vodil Hurvínka. Jeho roli přebírá Michal Barták. Do souboru přichází nový člen Richard Maška, který se stává vodičem Spejbla až do současnosti. Je také scénografem a výtvarníkem. Hrou „*Jak si Hurvínek s Máničkou hráli na doktora*“ se Helena Štáchová poprvé představila i jako režisérka, jako spoluautorka se na představení podílela i Denisa Kirschnerová. Realizace loutek a scény jsou dílem Nadi a Dušana Sotákových.

Divadlo Spejbla a Hurvínka působilo od roku 1945 několik desítek let v prostorách v Římské ulici v Praze 2. V roce 1990 dostalo od majitele objektu výpověď. Vedení divadla si muselo hledat nové prostory, ale i sponzory. Spontánně byly na podporu divadla sepisovány petice. Dokonce i němečtí fanouškové se přimlouvali za zachování a podporu divadla. Argumentovali také tím, že operu, činohru a balet má každé větší město, ale Divadlo S+H má jen Praha. Po usilovném pátrání se Miloši Kirschnerovi podařilo najít nové působiště v kině Svornost v Praze 6, které ukončilo svoji činnost. Představením „*S+H balancující a bilancující*“ se 24. února 1995 začíná nová etapa tohoto divadla. Celou premiéru ještě odehrál Miloš Kirschner, který se nechal uvolnit z nemocnice. Spejbl a Hurvínek v tomto představení provedli diváky uplynulými 65. sezonami. V tomto roce divadlo oslavilo také 50 let působení v Praze. První dětskou premiérou v nových prostorách se stal autorský i režijní debut Martina Kláska „*Hurvínek a zrcadlo*.“ Tato hra se stala jednou z nejúspěšnějších inscenací. Měla již 457 repríz a je uváděna do současnosti. Zanedlouho po této

premiéře se soubor vypravil poprvé do Jordánska, kde v podání Martina Kláska Spejbl a Hurvíněk promluvili také arabsky.

Dne 2. července 1996 Miloš Kirschner v nemocnici zemřel. Zasloužil se o to, že se Spejbl a Hurvíněk nestali muzejními exponáty. Role těchto dvou hrdinů hrál 44 let, to je o 13 let déle než Josef Skupa. Za doby jeho působení se divadlu otevřel svět. Stal se také členem japonských a amerických loutkářů. Jeho tvorba byla oceněna mnoha zlatými a platinovými deskami. Byl to další zlomový okamžik ve vývoji divadla. Spejbl a Hurvíněk se tak stali svěřenci již druhého „*adoptivního otce*“ Martina Kláska.⁷²

(...) „*I když především zazněl Spejbl naším uším trochu jinak, v premiéře obstál Martin Klásek na výbornou.* (...)“⁷³

4.4 Helena Štáchová

Na své první setkání se Spejblem a Hurvínkem vzpomíná Helena Štáchová následovně:

„Hra Josefa Skupy „Hurvíněk mezi broučky“ byla mým prvním divadelním zážitkem, který však neproběhl zrovna idylicky. Nic nenasvědčovalo tomu, že se Divadlo Spejbla a Hurvínka stave mým osudem. V první třetině hry Hurvíněk vyvolá ducha. A právě ten mě tak polekal, že jsem svým neutuchajícím řevem rušila ostatní dětské návštěvníky do té míry, až mým nebohým rodičům nezbylo nic jiného, než mě z divadla potupně vyvést. Jak je z pozdějšího života běhu jasné, tak tato událost můj vztah k Hurvínkovi nijak nepoznamenala.

---

⁷² KIRSCHNEROVÁ, D. *Spejbl a Hurvíněk...na nitkách osudu*. 1. vyd. Praha: Computer Press a.s., 2010. ISBN 978-80-251-2528-1.

⁷³ Večerní Praha 1.4.1982, o premiéře hry O fousatém Hurvínkovi, uvedené v březnu 1982 k nedožitým devadesátinám prof. Skupy z KIRSCHNEROVÁ, D. *Spejbl a Hurvíněk...na nitkách osudu*. 1. vyd. Praha: Computer Press a.s., 2010. 34 s. ISBN 978-80-251-2528-1.

Dokonce již krátce po tomto děsivém zážitku, když jsem si měla vybrat dárek a rozhodnout se mezi živou myškou, po které jsem velice dlouho toužila, a látkovou hračkou Hurvínka, vyhrál to Hurvínek na celé čáře. A jak se ukázalo, tak nejen tehdy...“⁷⁴

Helena Štáchová se stává ředitelkou divadla dne 1.9.1996. Je autorkou, režisérkou a hlavní tvůrčí osobností souboru do současnosti. Napsala sedm her pro dospělé a šest pro děti. Je autorkou třiceti scénářů pro zvukové nosiče, DVD a televizi. Za dobu spolupráce se Supraphonem obdržela 21 zlatých a 9 platinových desek. Napsala 7 knih a pravidelně přispívá do novin satirickými sloupky „*Vidí to, jak Hurvínek válku*.“ Novou dramaturgyní divadla se stala Denisa Kirschnerová. První premiéru sezony „*Hurvajz, nefetuj*“, připravila Helena Štáchová ve spolupráci s písničkářem Janem Vodňanským. Byl to muzikál, který se netradiční formou zaměřil na protidrogovou osvětu. Během přestávky měla dospívající mládež možnost do připravených boxů vhazovat své dotazy, které v druhé části představení zodpovídali odborníci na problematiku drog. V den Kirschnerových nedožitých sedmdesátých narozenin, dne 16.3.1997, zorganizovala Helena Štáchová za účasti známých umělců mimořádné představení „*Ve vedlejší roli Spejbl s Hurvínkem*.“ V hlavní roli zde byl díky gramofonovým a filmovým nahrávkám sám Miloš Kirschner. Jeho spoluhráči se stali Josef Suk, Lucie Bílá, Hana Křížková, Jiří Menzel, Luděk Munzar, Petr Janda a další. V červnu 1998 se soubor zúčastnil Mezinárodního loutkářského festivalu na Tchaj-wanu, kde naši hrdinové poprvé promluvili i čínsky. Nejhranějším titulem tohoto období je hra pro děti Heleny Štáchové „*Hurvínkův popletený víkend*.“ Napsala také sedmidílný seriál, ve kterém Hurvínek a Mánička putují naší historií. Prostřednictvím těchto historických výprav do

---

⁷⁴ KIRSCHNEROVÁ, D. *Spejbl a Hurvínek...na nitkách osudu*. 1. vyd. Praha: Computer Press a.s., 2010. 38 s. ISBN 978-80-251-2528-1.

minulosti se malí diváci mohli seznámit s tím, jak žili, mluvili a oblékali se naši předci. Nenásilnou formou se tak dozvěděli mnoho o naší historii.

Od roku 1999 celých jedenáct let trval soudní spor Heleny Štáchové s Městským ústavem sociálních služeb v Plzni o autorská práva na Spejbla a Hurvínka. Soudem byl její nárok na ochranné známky potvrzen.

V roce 2000 divadlo dokončilo svoji 70. profesionální sezonu, připomnělo si 80. narozeniny pana Spejbla a 70 let Máničky a psa Žeryka. V divadle byl při této příležitosti uveden pořad „*Hurvajz, ohlaš to!!!!*“, jehož součástí bylo promítání filmu z produkce České televize „*Potomci slavných*“, který byl věnován Miloši Kirschnerovi a jeho rodině. O rok později jako hostující Miloš (Miki) Kirschner jr. navrhl loutky k představení pro dospělé diváky. S divadlem spolupracuje externě jako výtvarník, spoluautor a režisér.

Dne 24. června 2002 obdrželo divadlo od Komise pro označování malých těles při Mezinárodní astronomické unii osvědčení, že pod číslem 29 471 byla zaregistrována nová planetka se jménem „*Spejbl*“ a planetce „*Hurvínek*“ bylo přiděleno číslo 29 472. Obě planetky obíhají v pásu mezi Marsem a Jupiterem. Spejbl a Hurvínek se také objevili na poštovních známkách, poprvé v roce 1961 a podruhé v roce 2009. Jejich postavičky včetně Žeryka si nechal vytetovat na hrud' Luděk Peška - Pachla, český výtvarný umělec žijící v Německu. Spejbl a Hurvínek se také dočkali pomníku v Plzni. Hurvínkovi byl u příležitosti jeho 80. Narozenin odhalen pomník v Chrástu u Plzně a také pamětní deska umístěná na divadle v Praze 6.

V tomto období do souboru nastupuje talentovaná Marie Kostrhůnová-Šimsová, která se zakrátko stane velmi platnou a všestrannou členkou divadla. Tuto sezonu však poznamenala těžká nemoc Heleny Štáchové. Po dobu její nepřítomnosti byl zaveden náhradní provoz divadla. V roce 2005 se opět ve zdraví vrátila ke své práci. Divadlo tak mohlo slavnostním představením „*Večer na nitích*“ oslavit své desetileté působení v Praze 6 Dejvicích. Autorem byla Denisa Kirschnerová a Martin Klásek, výpravu zajistil Miki Kirschner. Soubor

v čele s Helenou Štáchovou již popáté odjel účinkovat do Japonska na světovou výstavu EXPO 2005. Z důvodu celkové rekonstrukce divadla nebyla v sezoně 2008/2009 uvedena žádná premiérová představení. Soubor absolvoval dvě turné a koncem sezony našel dočasné útočiště v Hotelu Pyramida. Rekonstrukce trvala rok a půl. V novém divadle vznikl také prostor pro muzeum loutek, které připomínají historii a vývoj divadla. V dubnu 2010 bylo otevřeno zcela nové moderní divadlo.

V tomto roce divadlo oslavilo jubilejní již osmdesátou profesionální sezonu. Připomnělo si nejen 90. narozeniny pana Spejbla, ale také 80 let Máničky a Žeryka a 65 let činnosti divadla v Praze. Při slavnostním ukončení Mezinárodního festivalu filmů pro děti a mládež ve Zlíně byli Spejbl a Hurvínek na základě výsledků ankety vyhlášeni nejoblíbenějšími českými postavičkami století. Do dnešních dnů tato rodinka navštívila 30 zemí čtyř kontinentů a představení odehrála ve 20ti světových jazycích. Divadlo Spejbla a Hurvínka hraje pro děti od 4 let, kde repertoár tvoří převážně humorně laděné „*výchovné příběhy*“ ze současného života, ale i moderně pojaté pohádky, výpravy do světa fantazie a zábavné alegorie. Mládeži od 15ti let a dospělým jsou pak určeny převážně satirické komedie, odpovídající na některé otázky dospívající mládeže. Divadlo Spejbla a Hurvínka jako jediná česká loutková profesionální scéna hraje po celou dobu své existence pravidelně i pro dospělé diváky.

V současné době již nepatří Spejblovic rodina pouze na jeviště. Bylo natočeno také 26 dílů tak oblíbených Večerníčků pro děti. S jejich dobrodružstvími se můžeme setkat nejen v knižní podobě, ale také na deskách. Jejich dobrodružství vycházejí od roku 1929 do dnešních dnů. Celkem se na značkách Suplraphon, Esta a Supraphon prodalo úctyhodných 5 397 500 zvukových nosičů. Nahrávky Divadla Spejbla a Hurvínka získaly celkem 32 zlatých a 24 platinových desek Supraphonu a 9 zlatých desek vydavatelství Lotos. Jedna ze zlatých desek byla Miloši Kirschnerovi udělena za milion prodaných nosičů a platinová za 1 200 000 prodaných CD a MC. Zlatou desku mu udělil Supraphon také za 250 000 prodaných desek v cizojazyčné verzi. Od

roku 1928 bylo vydáno 53 knih s příběhy a historií těchto postav. Příležitostně vycházel programový sešit „*Spejblův ilustrovaný zpravodaj*“ a „*Hurvínkovo malované povídání*“. V roce 1990 vydalo divadlo dvanáct čísel „*Spejblovic zpravodaje*“. Od roku 1997 do roku 1999 vydával Hurvíněk svůj vlastní časopis „*Hurvajz*“, dostupný na novinových stáncích. Později se Spejbl a Hurvíněk objevili v podobě komixu v časopisu „*Země pohádek*“. V současné době je můžeme vidět i v reklamách na různé druhy zboží či potravin (příloha č. 24) Od svého založení uvedlo toto divadlo přes 250 premiér, převážně původních komedií pro děti i dospělé a pořadů komponovaných z vizuálních a hudebních čísel.⁷⁵

V současné době má umělecký soubor divadla 17 členů: Helena Štáchová, Martin Klásek, Denisa Kirschnerová, Květoslava Plachetková, Michaela Horňáková-Stejskalová, Alena Macháčková, Marie Šimsová, Richard Maška, René Hájek, Miroslav Polák, Josef Ešpandr, Vlado Kirschner, Ondřej Lážnovský, Miloš Kirschner, Matěj Kopecký, Tomáš Slepánek, Michal Barták (příloha č.21).

⁷⁶

Z nastíněných skutečností vyplývá, že životní cesta našich dřevěných hrdinů byla složitá a nelehká, někdy plná slávy a jindy nepochopení. Byla to cesta plná úspěchů, překážek, lásky a humoru. Čekali je však také smutné okamžiky, plné závidění. Díky všem svým interpretům Spejbl a Hurvíněk baví již čtyři generace diváků. Tak jako lidé, se i oni někdy ocitli na životní křižovatce. Ale vždy se jim podařilo najít tu správnou cestu. Divadlo Spejbla a Hurvínka se stále snaží být moderní, tématy i pojetím jít „s dobou“. Stále si drží podobu klasického loutkového divadla. Je jasné, že na životě loutek mají zásluhu především lidé. Bez jejich přičinění by byla i ta nejkrásnější loutka jen kusem mrtvého dřeva. Ožívají jen díky lidem, kterým bohatě vracejí jejich péči a lásku.

---

⁷⁵ KIRSCHNEROVÁ, D. *Spejbl a Hurvíněk...na nitkách osudu*. 1. vyd. Praha: Computer Press a.s., 2010. ISBN 978-80-251-2528-1.

⁷⁶ <http://www.spejbl-hurvinek.cz/>

Přehled tvorby uveden v příloze č. 6.

Přehled zahraničních zájezdů v období od roku 1989-2011 uveden v příloze č. 7.

4.4.1 Názory veřejnosti

Ve svém okolí jsem provedla průzkum metodou strukturovaného rozhovoru, týkající se tématu mé bakalářské práce. Průzkum se uskutečnil v termínu od 30.6.2011 – 31.12.2011 v Praze. Odpovědi na předem připravené otázky jsem zaznamenávala do záznamového protokolu. Celkový počet oslovených respondentů z řad žen i mužů byl 60, v různých věkových kategoriích (10–70 let) a různého stupně dosaženého vzdělání. Průzkum jsem vyhodnotila jednoduchým procentuálním výpočtem a výsledky jsem zanesla do následujících kruhových diagramů.

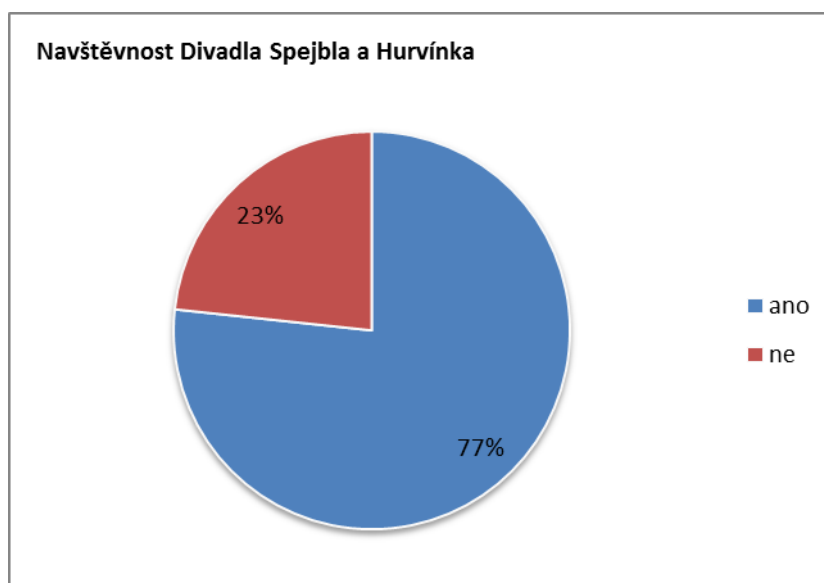
Cílem tohoto průzkumu bylo zjištění těchto informací (otázka č.1 – č.3):

- a) Navštívil jste Divadlo Spejbla a Hurvínka?
- b) Který z hrdinů je Váš oblíbený (Spejbl, Hurvínek, Mánička, paní Kateřina, Žeryk)?
- c) Domníváte se, že toto divadlo bylo více populární dříve či nyní?

Vyhodnocení odpovědí respondentů na jednotlivé otázky:

1) Navštívil jste Divadlo Spejbla a Hurvínka?

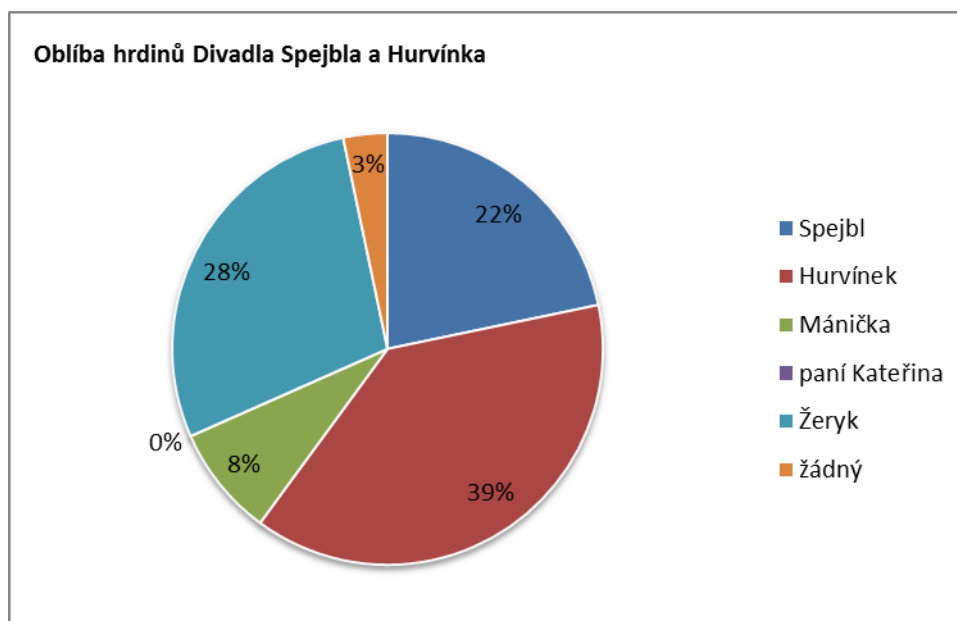
- 77% (45) respondentů odpovědělo „ano“
- 23% (15) respondentů odpovědělo „ne“

obr.7

2) Který z hrdinů je Váš oblíbený (Spejbl, Hurvínek, Mánička, paní Kateřina, Žeryk)?

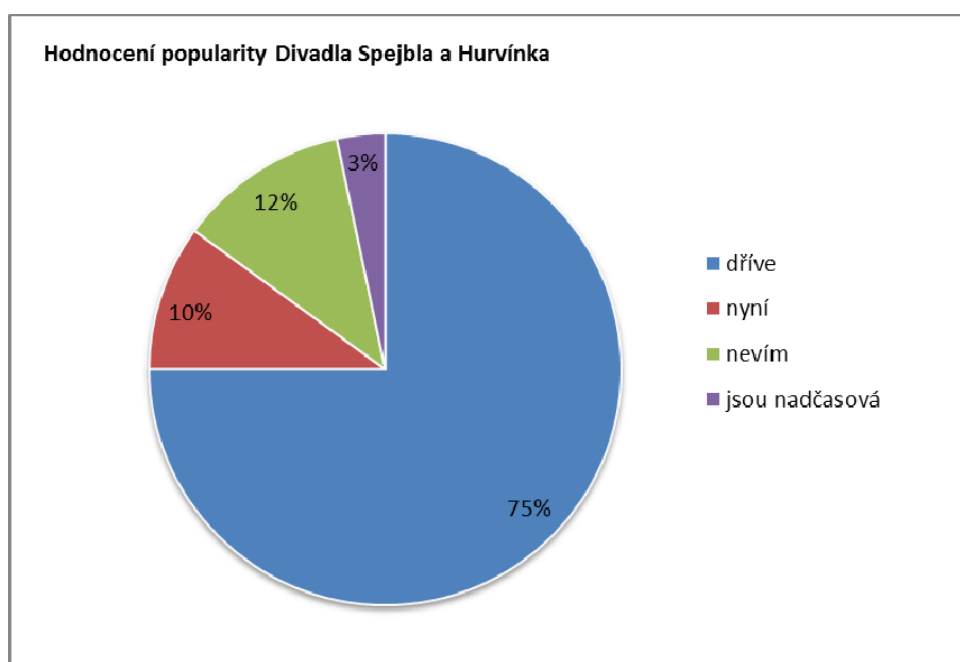
- 22% (13) respondentů odpovědělo „Spejbl“
- 39% (23) respondentů odpovědělo „Hurvínek“
- 8% (5) respondentů odpovědělo „Mánička“
- 0% (0) respondentů odpovědělo „paní Kateřina“
- 28% (17) respondentů odpovědělo „Žeryk“
- 3% (2) respondentů odpovědělo „žádný“

obr.8

3) Domníváte se, že toto divadlo bylo více populární dříve či nyní?

- 75% (45) respondentů odpovědělo „dříve“
- 10% (6) respondentů odpovědělo „nyní“
- 12% (7) respondentů odpovědělo „nevím“
- 3% (2) respondentů odpovědělo „jsou nadčasové“

obr.9

Vyhodnocení průzkumu

Z odpovědí na otázku č. 1 vyplývá, že většina z oslovených respondentů toto divadlo navštívila.

Z odpovědí respondentů na otázku č. 2 vyplývá, že pořadí oblíbenosti hrdinů je následující:

1. Hurvínek.
2. Žeryk.
3. Spejbl.
4. Mánička.

Z odpovědí respondentů na otázku č. 3 vyplývá, že toto divadlo bylo více populární dříve než nyní.

Na základě vyhodnocených výsledků mého průzkumu se dá říci, že známost Divadla Spejbla a Hurvínka je vysoká. Téměř $\frac{3}{4}$ oslovených respondentů toto divadlo navštívila jako divák v dětském věku, či jako rodičovský doprovod. Někteří navštěvují toto divadlo i jako prarodiče se svými vnoučaty. Z toho lze usuzovat, že své zážitky, zkušenosti a známost tohoto divadla se předávají z generace na generaci. O přízeň diváků musí toto divadlo v současné přetechlizované době bojovat mnohem více, než tomu bylo dříve.

Závěr

Hlavním cílem mé práce bylo přinést ucelený pohled na historický vývoj Divadla Spejbla a Hurvínka. Měnící se společenské klima mělo velký vliv na jeho proměny, na vývoj hlavních hrdinů, na změny jejich charakterů, typů, fyzického vzhledu i vzájemných vztahů. Považovala jsem také za důležité zaměřit se ve své práci i na dětského diváka a jeho požadavky, které zejména v současné době doznávají daleko větších změn, než tomu bylo v minulosti. Zanedbatelný nebyl ani pohled na sled jednotlivých principálů divadla, kteří si předávali a předávají pomyslnou štafetu ve vedení nejen loutek, ale i divadla samotného. Od počátečního nápadu na dřevěného lidového baviče, přes vznik jeho „doprovodu“ v podobě nezdárného syna, ke kterému se postupem času přidalo několik dalších typických postavíček. Během času tak vznikl ustálený soubor hrdinů, kteří stále oslovují dětské i dospělé diváky. Hry zaujmou nejen dětské obecenstvo v Čechách, ale stále i v daleké cizině. Z uvedených skutečností vyplývá, že Divadlo Spejbla a Hurvínka je dnes skutečně světovým fenoménem a svou nastavenou laťku si drží dál (příloha č. 26).

Práci jsem zprvu brala jako povinnost, kterou je třeba splnit pro zakončení mého studia. Postupně se pro mne stávala příjemným nahlédnutím do humorného světa kuriózních a milých loutek, obzvlášť když jsem mohla současně s jejich proměnami porovnávat zvraty doby a osudy autorů jednotlivých her či ředitelů divadla. To vše se prolínalo do osudů našich hrdinů, které jsem se snažila ve své práci nastítnit. Mým cílem bylo také zachytit klíčové okamžiky pro Divadlo Spejbla a Hurvínka, pro jeho diváky a srozumitelně toto předat možným zájemcům, kteří pracují s potenciálním dětským divákem. Z povinnosti se tak stalo zajímavé a mnohdy i humorné setkání. O to snazší, že jsem neměla při zpracování tématu větší problémy se sháněním literatury ani dalších zdrojů. Důležitým pramenem při hledání informací a studiu tohoto tématu mi byla převážně literatura publicisty a kritika Pavla Gryma. Tento autor zasvětil Divadlu Spejbla a Hurvínka velkou část svého života, stal se jeho dokumentaristou a historikem. Tématu se však věnovali ve svých dílech také autoři Frank Wenig

a Jan Malík. Jejich tvorbu jsem využila jako dílčí zdroj informací. Značnou část informací, které jsem využila ve své práci, mi poskytl dlouholetý člen tohoto divadla, pan Miroslav Polák. Jeho trpělivý přístup byl pro mne velkou pomocí, za kterou bych mu chtěla poděkovat. Důležitým zdrojem pro mne byla také publikace Denisy Kirschnerové, která obsahuje řadu zajímavých a dosud nepublikovaných materiálů z archivu divadla.

Podařilo se mi shromáždit a nahlédnout do řady dnes již málo známých knih pro děti, vidět i přímo zákulisí divadla (příloha č. 25) a pohovořit se zainteresovanými lidmi. Připadalo mi vhodné a užitečné přinést také drobnou sondu do aktuálních názorů diváků a veřejnosti. Během tohoto šetření jsem získala řadu názorů a zajímavých podnětů, které pro mě byly inspirací. Podle mého názoru se mi podařilo naplnit cíl práce.

Domnívám se, že moje práce splní i ten cíl, že bude využita jako zdroj informací pro pedagogy na prvním stupni základních škol (Český jazyk a literatura) nebo ve školních či městských knihovnách. Z tohoto důvodu jsem oslovila několik pedagogů, kteří s dětmi, v rámci školy, navštívili divadelní představení. Někteří z nich projeví zájem o celou či dílčí část mé práce. Nabídla jsem ji k využití také několika základním uměleckým školám. Se zájmem jsem se setkala převážně tam, kde mají dramatický kroužek. Moji práci mohou využít i laici, kteří by se chtěli seznámit s historií, vývojem divadla a jeho hlavních hrdinů.